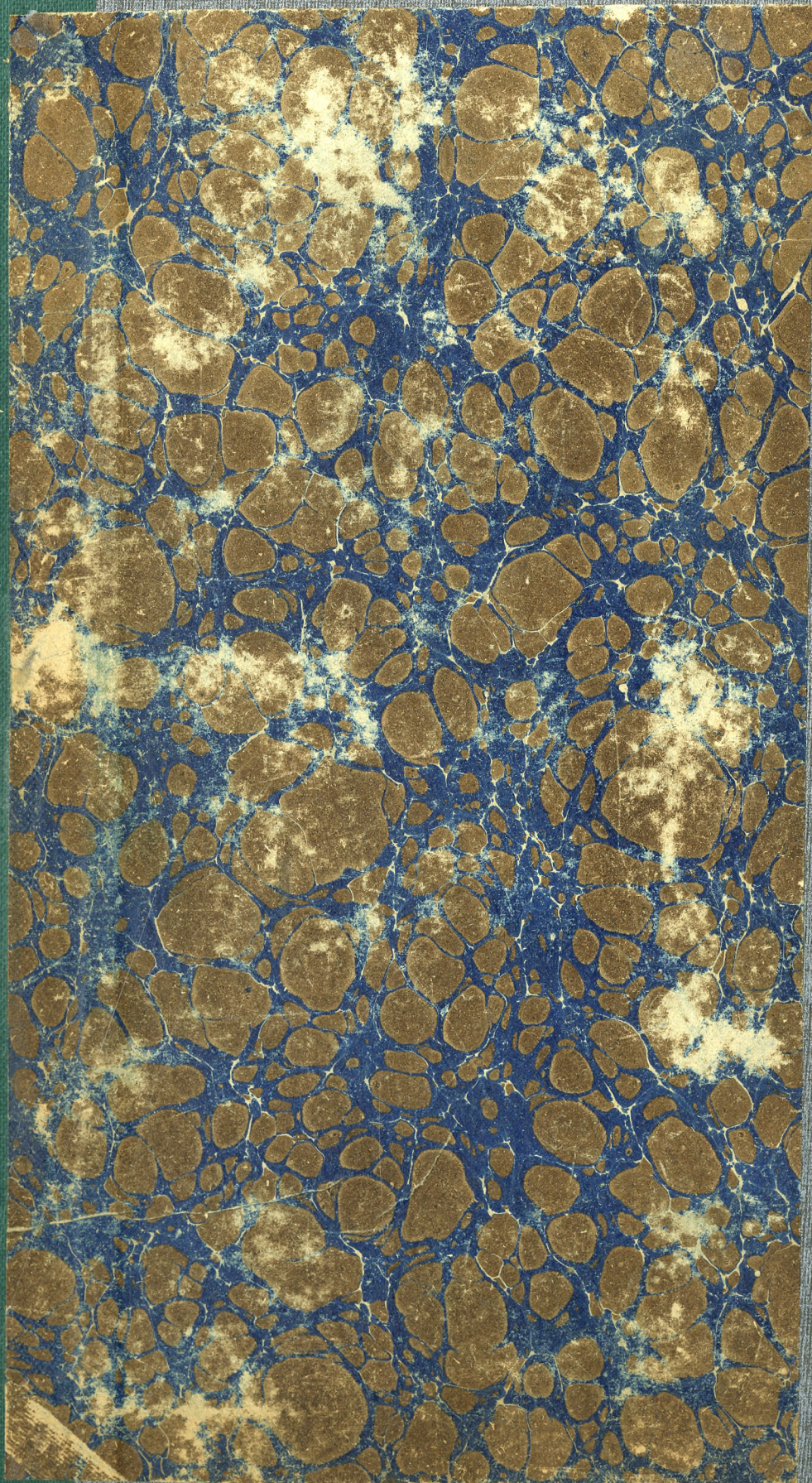

Politikai
röpiratok.

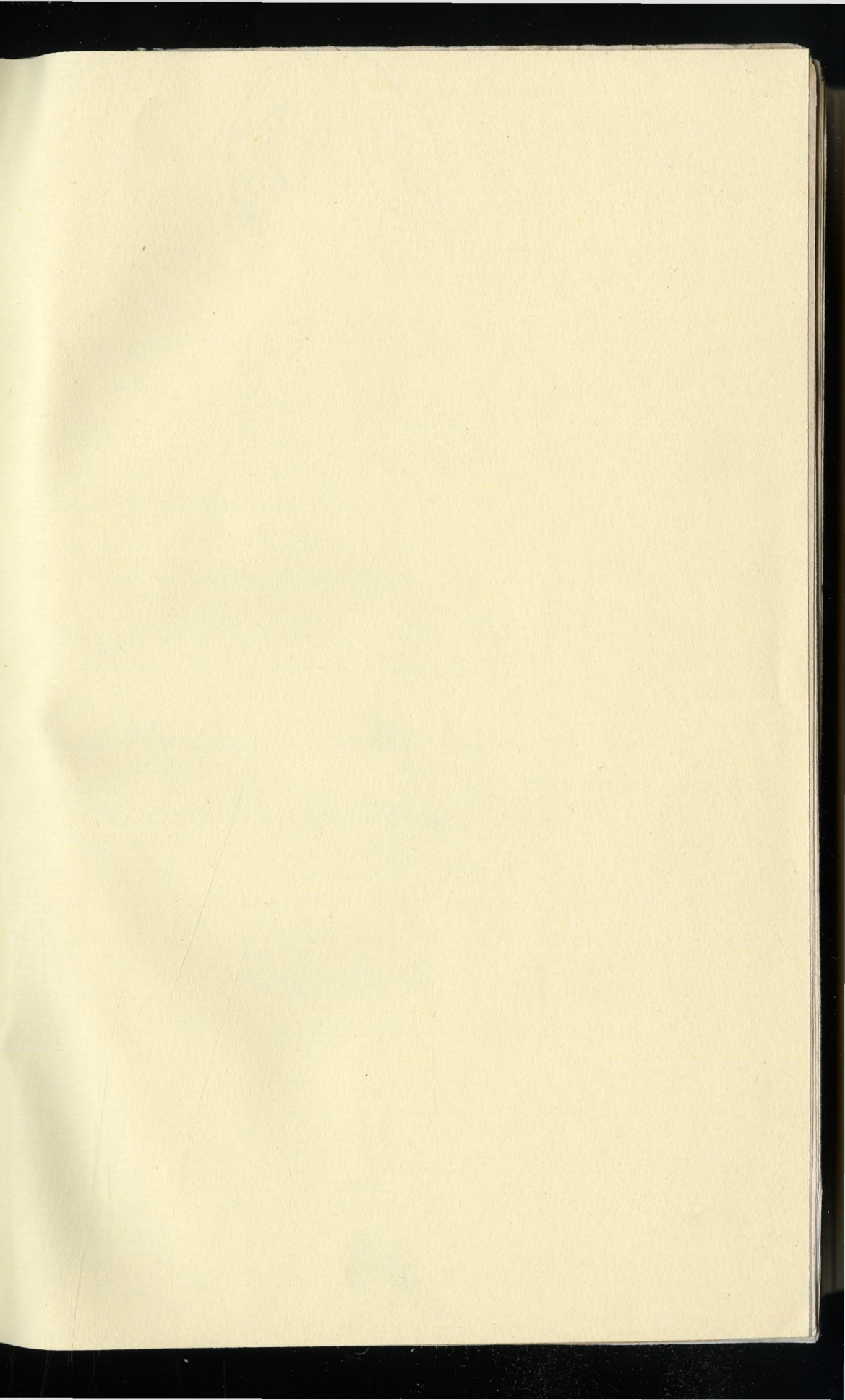
137.

EX
LIBRIS

DR
GEYSÆ
BALLAGI

100

1199 — 1206

1. Válmányos jelentés a Tiszaiabányászati ügy foglalkozásáról. Sz. Tiszaújvárosi Zetván. 1848.

2. Államügyintézési események. Dr. Grilcher Róbert. 1859.

3. A Dohseendör. Májusában Agoston. 1865.

Választmányi javaslat az államhatóságokról a képviselőházon a postai ügyintézési
által benyújtandó emlékiratra. 1868.

4. Kékes-Fehérvár 1869. Dec. 31-én. Köli a népszerűségi bíróság. 1870.

5. Egy komoly és a vasútiakat ösztönző híd Lányjában. 1871.

Von der Defraudisten Bank. Ludwig Schönbeger. 1876.

6. Bujanovics László beadvány. 1878.

1) 001 0006 743 358
2) 001 0006 743 341
3) 001 0006 743 334
4) 001 0006 743 327
5) 001 0006 743 310
6) 001 0006 743 303
7) 001 0006 743 297
8) 001 0006 743 280

№ 69

101

137

1199

VÉLEMÉNYES JELENTÉS

A

TISZASZABÁLYOZÁSI ÜGY

FEJLŐDÉSÉRÜL.

GROF SZÉCHENYI ISTVÁN.

1.

1848.

137.

L8752 0056TT 28

1269

101

137

1199

VÉLEMÉNYES JELENTÉS

A

TISZASZABÁLYOZÁSI ÜGY

FEJLŐDÉSÉRÜL.

GROF SZÉCHENYI ISTVÁN.

1.

1848.

137

L 6752 005 671 28

№ 98

ALHIMENAY'S JETPALT

YGY IZAZZABALYOZAZI UGY

REPOZESTIT

CHOD. (ALHIMENAY'S JETPALT)

898

Midőn Ő Felsége a felállított közlekedési osztály élére kegyelmesen felhívott, beláttam, hogy új munkakörömnek kellő eszközöket és hatályt — mi által sikert állithassak elő — egyedül törvényhozási rendezés adhat; és hogy e miatt míg az országgyűlés bekövetkeznék, csak némi előkészületekre s erkölcsi befolyásomra kell szorítkoznom, a mellyel hazámfiainak hajlamát ön ügyeik rendezésére felbuzdithatom. Mert nem kevés aggodalmak közt láttam előre, hogy ha ezen rövid időszak is — mint természetes lett volna — minden külső munkanyom nélkül haladna el, ez nem erősítené a rendezendő közlekedési hatóság iránti reményeket, sőt sokak véleményében csökkentené a várakozást.

Ösztönzött másfelől a Tiszavölgy kiáltó állapota. Munkásságomat ezért először is oda irányoztam, azon vidékre t. i. melly a magyarság bölcsőjének tekinthető, s hol saját fajunk olly lapályokban üté fel sátorát, mellyek napról napra mindinkább a korlátlan vizek martalékivá válnak, s hol a földnek süppedékes és egészségtelen volta miatt valamint a népese

dés, úgy minden egyéb munka valódi sisiphusi kárhozat! mint ezt egy röpiratban „Eszmetörédékek különösen a Tiszavölgy rendezését illetőleg“ hazámfiainak akkoron elmondottam.

Érezve ekkép a Tiszavölgy rendezésének nemcsak köz nemzeti fontosságát, de egyszersmind naponként sürgetőbb voltát is, számbavettem mind azon eszközöket, mellyek illy nagyszerű kezdemény életbeléptetését lehetővé teszik, s úgy láttam: hogy Ő Felségének kegyelmes pártfogása, s a fenséges főherczeg Nádor magas gyámolítása mellett, ha ehez az illetők buzgósága, érdekeiknek mélyebb felfogása s némi áldozati készség járul, az ügy megindítását megkísérthetem addig is, míg megismerkedve gyakorlati téren a vízszabályozások ezerágú kérdéseivel, a közlő országgyűlésnek szerezhetek elegendő adatokat, mikbül nemcsak e nagyfontosságú ügynek életét biztosíthatja, végrehajtását, s sebes kifejlődését rendezheti; hanem egyszersmind minden hazai folyók rendezésérül s vizek szabályozásá-
rul részletes s kimerítő törvényeket alkothat, s ez által a fenálló általános szabályokat gyakorlatiakká teheti.

Az volt ehezképest a feladat, hogy az ügy minél előbb a cselekvés terére vezetessék, s munkálkodás közepette tétessenek le az ügyvitel azon alapjai, mellyek bonyodalmas voltuknál fogva eleve kellő

részletességben meg sem határozhatók; sőt más részről megnyitván az aggodalmak s mindennemű jogviszonyi fejtegetések, ez által pedig a hosszú vitatkozás sorompói, könnyen felbomlásra vezetheték volna az ügyet, mielőtt életet nyert volna.

S miután ma már ez ügy mind Ő Felsége kegy. kir. előadásaiiban, mind az egyetemes haza figyelemében kivívta magának a nemzeti fontosságot, s a sürgető teendők első sorába lépett, nehezen kételkedhetik valaki azon, hogy a rendszer, miszerint az ügy első megindításánál több ásó és kapa forgott a munkások kezében, mint szó hangozott a rendezés megalapítására — viszonyaink közt legalább helytelen nem volt.

Azonban természetesen folyt, hogy midőn e roppant vállalatot, úgy szólván rögtönözve s a végrehajtáson kelle megkezdeni, az ügyvitel egyes ágaiiban bonyodalmak fejlődtek ki, s egy év munkássága mellyben a társulat kormányzó testülete főfigyelmét s jobb erejét a positiv eredményekre feszíté, nem adhatá még meg a társulati kormányzásnak mind azon egybefüggést és szilárdságot, mitül további élete s a siker sebesb kifejlődése föltételeztetik.

És épen ezért bizhat a társulat a törvényhozás méltányos birálatában. Én pedig ki a társulati működést minden viszonyaiban ismerem s folytonos figyelemmel s részvéttel kísértem, szinte csak egy évi munkálkodás eredményeinek egész öszvegeiben

látok annyi sikert, minélfogva tartózkodás s minden aggodalom nélkül el lehet mondanom egyszersmind mind azon hiányokat is, mellyek még léteznek, a nélkül, hogy tekintve mind azt mit e társulat ezen rövid idő leforgása alatt tett, abból a mit eddig mulasztott vagy nem tehetett sem homály, annyival kevésbé méltó vád a társulatot nem érheti.

A Tiszavölgy rendezési vállalatának megindításánál nem lehetett figyelem nélkül hagynom azon körülményt, hogy az 18³⁹/₄₀ ki országgyűlés IV-ik t.cikkében a Duna s egyéb folyók szabályozásának országosan leendő életbeléptetéséről már intézkedett, s e törvénycikk következtében az országos választmány 1842-ik év karácson hó 5-kén egybe-
gyűlt s munkáját bevégezte. Továbbá nem lehetett elfelejtenem, hogy az utósó országgyűlésről a hazai közszükségek tárgyában kiküldött országgyűlési választmány munkálatának 15 szám alatti törvényjavaslatában a Tisza s vele kapcsolatban levő folyók szabályozását országos teendők közé sorozta legyen.

Első kérdés vala tehát előttem lehet e s különösen helyes és tanácsos e ezen nagyszerű vállalat életbeléptetését s végrehajtását az országos kezelésről elvonni s a társulati utra eresztetni.

Kétséget nem szenved, hogy midőn az 1840ki-X-ik törvénycikk a folyóknak közbirtokosságok ál-

tali szabályozásáról és a 8-ik §-ban több törvényhatóságok határain keresztül vonuló folyók rendezéséről intézkedik, és intézkedik egész általánosságban, egy hazai folyót sem említve meg, de egyet sem véve ki, ez által nyilván és világosan meg akarta nyitni a társulatok által keletkezhető szabályozások útját. Ez az előbbi ugyanezen országgyűlési IV-ik törvénycikkkel épen nem áll ellentétben. Hogy tehát az óhajtott országos szabályozás mellett a társulati ut az érdekelteknek szabadon fenhagyatott, erről kétkedni nem lehet.

Sőt ha a felemlített országos választmányi két munkálatnak elveire visszaemlékezünk, miután ott — a hajózási czélokra teendő költségeket kivéve — a földmentési munkák költségei egészen az illető birtokosok által mondatnak megtérítendőeknek; ha ezen elv szemügyben tartásával a két nemű munkálatok költségeit az azóta kifejtett adatokból mérlegeljük, azt fogjuk találni, hogy a földmentési czélokra teendő költségek többszörösen meghaladják a hajózási rendezés költségeit. Mi több, igen sok pontjai némelly hazai folyónak például a Tiszának, ha rajtok szinte semmi munkálat hajózási czélokra nem tétetik is, a folyó természetes állapotában közlekedésre használhatók. Minden esetre pedig az eddigi tervek s költségszámítások utmutatása szerint az érdekelt birtokosok fizetendik a Tisza-rendezési összes költségek legnagyobb részét. S így a közállomány nem

is igényelheti azon jogot, hogy az érdekeltek beavatkozásának teljes kizárásával hajtassa végre a folyó-rendezések nagy munkáját.

Továbbá mennyire szükséges lön az ügy törvényhozási elintézése előtt a szabályozás minden viszonyairul — különösen az érdekeltek erejéről — tapasztalati adatokat gyűjteni, bizonyítja példában ez is:

A mult országgyűlésen a hazai közszükségek tárgyában kiküldött országgyűlési választmány ebbeli munkálatának 15-dik száma alatti törvényjavaslatában azt ajánlja, hogy a tiszaszabályozási költségek az ország által előlegeztessenek ugyan, de az illetők által 3 év alatt visszafizetessenek; mit ha nem teljesítenének, birtokaik adassanak el a közpénztár kielégítésére.

Ha ezen törvényjavaslat a mult országgyűlésen így elfogadtatik, s szigoruan fentartatik, a mint már most a tiszavölgyi birtokosok pénzügyi állása, s az ottani birtok jövedelmezése ismerte van, bizonyossággal lehet megjövendőlni, hogy a megmentett birtok nagy része eladás alá kerülne, mert a legkisebb számú birtokos fogna képes lenni a ráeső költségek egész összegét a birtok mostani jövedelmezési állásában három év alatt lefizetni.

Végezetre mellőzve a kérdés ezen oldalait, mindig igaz marad az, hogy a nemzeti fölvirágzás nagy munkáját soha, s sehol nem állítá ki fejedelmek s

kormányok korukat meghaladó szelleme, hanem a nemzet közértelmi kifejlésének s érdekegyesülésének hangyamunkája; s azért nem a divatszerű eszméknek való hódolat, de benső, kellőleg indokolt meggyőződés mondatja ki velem azon elvet, mellyet szemelől téveszteni soha nem kellene: miszerint minden nagyobbseriesű vállalatok életbeléptetése — hol az egyesek munkássága a köz czélokot nem veszélyezteti — a közállományi hatalom törvényes felügyelete s szükség esetére fentartott beavatkozása mellett, leghelyesebben az érdekeltek kezeibe van letéve; s ettől a lehetőség korlátain belül eltérni, már csak azért sem tanácsos, mivel, a dolog természeténél fogva a közállományi vállalkozások nehézségekkel járnak, míg a végrehajtó hatalom teendőt szertelenül megszorítják, a sikerben ritkán teremnek megelégedést számára; ezekhez azért csak kivételes esetekben tanácsos nyulni.

Legyen ennyi elég annak indoklására, miért tartám szükségesnek a külön vidékeken már megalakult, vagy alakulási hajlamot mutató elemeket egy nagy társulat rendezésére fölítani, s e vállalatot társulati uton megindítani; mi már csak azért is fölötte fontosnak látszott, hogy a közalgő országgyűlés a gyakorlati téren szerzett tapasztalati adatokbul határozhassa el biztosan azon utat, mellyen hasonló vállalatoknak végrehajtatni kell, s ha a szükség ugy hívván magával e vállalatot régi állásába t. i. országos

kezelés alá visszahelyezné, ez kellőleg indokolva s az illetők által is elismerve legyen.

Ezeket előre bocsátva hogy kellő rendben sorolhassam elő a társulat ügyvitelét s abban felmerült, s ezután keletkezhető akadályokat, az ügyvitelnek három osztályát kell felállitnom, s külön mindenkét tárgyalás alá vennem ugymint:

- I. Fejezet. A tervek körüli eljárásról.
  - II. Fejezet. A pénzügyi viszonyokról.
  - III. Fejezet. A társulati kormányzás rendszeréről.
- Ezek után:
- IV. Fejezet. Eredmények és számadások.
  - V. Fejezet. Az alkotandó törvények alapelveiről.

I. FEJEZET.

A tervek körüli eljárásról.

Az első terv, mely a Tisza s némely mellék folyóinak szabályozásáról a nm. m. k. Helytartótanács elibe adatott, a Beszédes József terve, mely a felső Tisza s mellék folyóinak szabályozását tárgyalja s Zemplén megye által terjesztetett fel. Ezen terv a nm. Helytartótanács helybenhagyását nem nyerte meg, hanem e helyett a Tisza szabályozására egy újabb s terjedtebb terv kidolgozása megrendeltetett. Ezen terv mely néh. Vásárhelyi Pál kir. hajózási felügyelő vezetése alatt készült, s az előbbi Beszédesféle tervtől lényegesen különbözött, a megdicsőült Nádor ő fensége által kirendelt helytartótanácsi bizottmány s egybehívott tiszai birtokosok tanácskozmányának 1845-ik év Jun. 12-kén s következő napjain eléterjesztetett. Ezen új tervben a tanácskozmány tagjai egyhangulag megnyugodtak ugyan, azonban a Beszédes által ajánlott kerecsen-komorói nagyszerű átvágás kérdése iránt fentartották magoknak, hogy valamely külföldi viz-

mérnöki tekintély véleménye is kéressék ki. Minek következtében a kérdés alatti terv több külföldi tekintélyes vízmérnökökkel közöltetett is, és véleményök megszerezetett.

A terv körüli eljárást ezen stadiumában lelte a keletkező nagy társulat, mellynek néh. Vásárhelyi Pál 1846-ik év Január 19-kén s következő napjain tartott első nagygyűlésében a szabályozás tervét bemutatta. Ez előlegesen a szabályozás alapjául elfogadtatván, később részint mert a tervező Vásárhelyi Pál, kinek a társulat megbízásából a szabályozási terveket életbe kell vala léptetni, hirtelen meghalt; részint a régebben is, de ujlag nyilvánuló óhajlás következtében czélszerűnek látta a társulat cs. k. Főherczeget Nádor ő fenségét alázattal megkérni, eszközölné Paleocapa Péternek lombard-velencei építési főigazgatónak kegy. kirendelését, hogy a helyszinén végbeviendő szemlélet által megismerkedve a szabályozandó folyók természetével mondja el a kérdéses tervek felett alaposh birálatát.

Ennek folytában Paleocapa Péter 1846-dik év Julius Augustus és September havában beutazván kíséretében a Tiszavölgy több vidékeit, a tervek iránti nézeteit egy illy czimű röpiratba foglalta: „Vélemény a Tiszavölgy rendezéséről,” mit a társulat közhasználat végett kinyomatott, s most már köz kézen forog.

Ezen terv a társulat által a törvény értelmében a nm. m. kir. helytartótanács helybenhagyása alá terjesztetvén, 1847-ik év Márt. hó 13-rul kelt helytartótanácsi intézvényben elvileg megállapítatott, s általam az érdekelt törvényhatóságoknak megküldetett.

A felidézett röpiratbul, mellyet teljesen magáévá tett a társulat, nyerhetni meg azon alapos nézeteket, mellyek szerint a Tiszavölgy rendezése minden köz és magán czélok tekintetében egy szorosan egybefüggő s hatásaikban egymásra kölcsönösen befolyó munkálatok özvegét képezi; hol a végrehajtási sorozatban föllelhetők jobbadán a siker biztosítékai. Ebül azon meggyőződést is nyerte a társulat hogy több oldalú czélokat egyszerre hajhászva könnyen minde-
 niket tévesztheti.

Mivel azonban a folyók szabályozásáról szóló 1840-ik évi X-ik törvényczikk a tervek körül az illető érdekeltek kihallgatását rendeli, s ez a terv rendszerére azaz fő elveire nézve a társulat egyetemének nagygyűlési tárgyalásában meg is történt; a részletes tervekre nézve azoknak időnkénti felterjesztését hagyá fen a nm. m. k. helytartótanács. A társulat is 1847 év April hó 12-rül kiadott szabályozó rendeletében állandó elvül állítá fel: miszerint minden szabályozási munkának részletes terve mulhatlanul előre megkészítetvén, végrehajtás előtt az illető érdekeltekkel közöltessék s törvényszabta utoni tárgyalás alá vétessék.

Világos ezekbül, hogy a társulat a tervek körüli eljárásában a törvény rendeletének mindenekben eleget tett, midőn a szabályozási tervek egész complexusát t. i. azoknak fő elveit a társulat egyetemének képviselőivel közölte; minden részleteket pedig végrehajtás előtt az illető vidéki, s közvetlen érdekeltekkel közölni rendelte, s ez által minden érdekeltnak módot nyújtani törekedett, hogy lehető alapos észrevételeit törvényszabta uton a Kormánysház — mint a törvények által végelhatározásra megbízott hatóság — elibe juttassa.

De mivel a kir. Kormánysház is fentartotta magának, hogy a részletek annak idejében felterjesztessenek, s ezért felhívott intézményében helybenhagyását csupán a tervezet vezérelveire mondotta ki: ebből merítettek némelly érdekeltek okot 1847 év Julius havában a nádori bírósághoz beadott nyilatkozatukban a tervek létezését s azoknak helybenhagyását kétségbe vonni.

E részben tehát valamint a dolog természetéből folyólag egy folyam szabályozásának tervét utósó részletekig elkészíteni úgy, hogy ahoz a végrehajtás folytában felmerülő körülmények szerinti módosítások ne férjenek, teljes lehetlen s igen czélszerűtlen volna; mint ezt példában az Ondova s Tapoly szabályozásának részletes és már helybenhagyott terve tapasztalásban kimutatta; úgy ha ezen tervkörüli eljárásban azon okból, mert például az egész

Tisza folyó mentén minden ponton a töltés vagy átvágás vonala változatlanul előre ki nem jeleltetik, hanem az a megállapított fő elvek szerint a helyszínen kifejlendő némelly módosításokat még megszenved, — ha ezen körülménybül az érdekeltek vonakodása táplálékot gyűjthetne jövődöben is az ügy fejlődésének megakadályozására, a szabályozás menete minden lépten fenakadhatna.

Szükség ezért hogy e részben miután a gyakorlat kimutatta a kétségeket, a törvényhozás segítsen; különösen:

a) hogy az alaptervek természete kifejtessék, s a körüli eljárás részletesen meghatározassák.

b) hogy kijelöltessek azon hatóság, melynek a tervek végmegállapítása ezentul tiszte leendő, s megszabassanak az e részbeni eljárás formái.

c) hogy az érdekeltek kihallgatása, mi nem csak az illetők jogaira nézve szükséges, de gyakran a helybeli körülmények körül fontos figyelmeztetéseket nyújt, ezentulra is meghagyatván annak formaságai részletesen megszabassanak.

E tekintetben szükség a törvényhozásnak figyelembe venni:

1. Hogy a tervek körüli eljárásra nézve az időközben keletkezett vasuti vállalatok már utat törtek. Kimutatók ugyanis azt: hogy a minden részleteiben bevégzett terv igen czélszerűtlen volna, mert azon adatok s tapasztalatok összevágat, mely erre

megkivántató, csak a kivitel folytában lehet megszerezni. Előlegesen tehát csak egy általános alaptervről lehet szó, s a részletek körül, ha az illetők közt kérdés támad, azok épen azon hatóság által tárgyalatnak s állapítatnak meg, mely az alapterv birálásával megbizatik.

2. Miután a folyó-rendezések tüzetes tárgyalása került szóba, e helyen kell kijelelni azon hatóságot is, mely ezentul a közállomány nevében a vízrendezési vállalatok terveit megvizsgáltatja s fölügyel nehogy közcélokkal ellenes munkálatok tészenek.

S itt figyelmezve a meglevő országos munkálatokban foglalt javaslatokra különösen az országos Választmány, mely az 1840-iki IV-dik törvényczikk következtében munkálkodott, ez iránti javaslatának 70, s 71-ik lapján egy „szabályozási országos igazgató biztosságot“ vél felállítandónak, mely minden kormányszéki befolyástul függetlenül az országosan megállapított irány s terv szerint eszközölni a folyók szabályozását.

Miután azonban a szabályozások ügye a kérdésben forgó tiszavölgyi folyókra nézve egészen más t. i. társulati uton inditatott meg, s most főleg a magánérdeket szemelött tartó munkálatok forognak szóban, kérdés támad maradjon e a törvények rendelete a mostani állásban, hol t. i. a tervek végső

birálója a nm. helytartótanács, vagy ha az országos közlekedések igazgatósága rendeztetnék, akkoron ezen kérdések végeldöntésének tiszte ne adassék e át ezen testületnek?

Melly tekintetben figyelmeztetnem kell arra, hogy ha valahára egy rendszerezett, minden részleteiben egybenfüggő s egymást kölcsönösen kiegészítő országos közlekedési összeköttetést kívánunk előállítani, akkor a folyók, mint országos összeköttetés természetes eszközei, mulhatlanul országos tulajdonnak tekintendők; s azokon nemcsak a szabad szállítás, de bár ki által teendő munkák feletti örökös s kiválólag a tervek bírálata minden más helyhatósági intézkedésen kívül központosított fölügyelet alá adandó lesz. Mert különben sem a folyók közlekedést biztosítani, s élénkitni, sem a részenkénti, s egyes pontokon tett rendezési munkákat evidentiában tartani, s közhaszonra irányozni, sem azt eltávoztatni nem lehet, hogy némelly helybeli érdek tekintetében végbevitt szabályozási munkák az országos közcéloknak akadályára vagy kárára ne váljanak.

II. FEJEZET.

A pénzügyi viszonyokról.

Midőn 1846-dik év Sept. havában a tiszavölgyi társulat a szabályozási munkákat tétleg megindította, rendelkezésem alatt volt Ő Felségének kegyelmes közbenjárására a b. Rothschild, Arnstein Eskeles, s Sina házaknál a társulat számára 400000 ezüst forintig megnyitott hitel.

Ezen kölcsöntőke szaporitva az Ő Felsége által sóári alapbul a szabályozás folyamata alatti évekre adományozott évenkénti 100,000 ezüst frtal, s a kir. kincstárbul két évre megajánlott 50,000 ezüst frtal, képezte azon tőkét, mellyel a társulat munkálkodását megindithatta. Ezen 550,000 ez. frt pénzalap mint kölcsöntár megnyitott a tiszavölgyi birtokosok számára, miből 5% kamatra s részenkénti törlesztésre adatott a társulat egyes osztályainak a szükséges pénz, a szabályozási munkák megkezdésére.

Természetes volt, hogy midőn egy sok milliót igénylő vállalat illy csekély alaptőkével, melly egye-

dül az első idő szükségait fedezheti, megindítatik, mindjárt eleinte mind nekem mind a társulatnak minden erőnk a hitel, s ez által pénz előteremtésére kelle feszíteni, s ennek eléállítására az eszközöket szemügyre venni s gondosan alkalmazni.

Hogy ez megtörténhessék, elébb a szabályozási költségek viseléséről szóló törvények értelmezése körül kelle némileg tisztába jöni, mert a kölcsönt, hogy biztosan elhelyeztessék, csak személyekre, nem pedig concret társulatokra lehete ruházni.

Midőn azonban a társulat nagygyűlése, s annak központi választmánya több ízben azon általános törvénynek miszerint: „a szabályozási költségek az érdekelt birtokosok által birtok, s a nyerendő haszon arányában fizetessenek” — magyarázatába bocsátkozott, mindannyiszor kitűnt, hogy a törvények értelmezése körül a vélemények annyira elágaznak, miszerint egy általánosan elfogadott, minden érdeket megnyugtató magyarázat ez uton nem remélhető, s csak a törvényhozás vagy a törvényjelelte bíró adhatja meg érvényesen az általános törvényeknek a részletes értelmet s alkalmazást. — A törvényhozás azonban még távol volt, így tehát a társulatnak a törvényes bíróra lehete egyedül támaszkodni.

Azonban a törvények értelmezése körüli elágazások nehezebbé tették a pénz elhelyezésének s biztosításának föladatát. Innen következett, hogy midőn

az 1846-ik év aug. 12-re Sárospatakon egybegyűlt alakító testület a társulati hitel állásáról, a költségvetés illetőségéről, kivetéséről behajtásáról tanácskozott, az egészen töretlen pályán annyi ezer akadályt látott, miket jobbadán az érdekeltek buzgósága s erélye győzhet le, hogy végre kényszerítve volt a kölcsön befektetésére nézve azon rendszert fogadni el, melly szerint ha valamelly vidéki osztály, vagy az érdekeltek saját érdekekben szabályozási munkához akarnak fogni, előbb törvényszabta uton a költség kivetését határozassák el, s hozzák tisztába maguk közt. Így, miután ez megtörtént, a társulat az egyeseket illető költség-részletekre s ez iránt kiadott kötelezvényekre kölcsönt ad a rendelkezése alatt levő pénztárbul.

Melly rendszer ekkép állítatott fel:

„Hogy semmi veszélynek se tegye ki a központi választmány a társulat hitelét, olly eljárási rendszert állított fel, melly mellett mind ezen kétség s akadályok teljesen lehetlenné válnak. Kimondotta ugyanis elv gyanánt, hogy:

Semmi szabályozási munka nem kezdetik meg, míg a költségvetés törvényszabta uton teljesen tisztába nem hozatik, s a szabályozásra megkívántató összeg valósággal be nem fizetetik.

A befizetés azonban az illető birtokosok által tetszésök szerint, vagy készpénzben történhetik, vagy a társulat által készített szerződévényekben, mellyekben a fizetési föltételek a szerint lesznek szabályoz-

va, mint a társulat a kölcsönt időnkint kapja, s mellyek mellett hitelét teljesen biztosítja.

Ennek folytában a fenebbi elvnek teljesen megfelelő költségvetési s beszédési rendszer állítatott fel; mi röviden ebből áll:

Minden teendő vízmunkálatnál fejlesztessék ki a törvényes bíró által, kik és mennyiben érdekeltnek, s ekkép készítessék el a költségvetés lajstroma előlegesen. Meghatározatván bírói ítélet által a részvét kulcsa, az egyes érdekelték kötelezvényeire a társulati pénztár kölcsönöz s a munka végrehajtatik.

Ezen rendszer a társulat kormányzó testületére, s a kölcsön elhelyezésére nézve teljesen biztosító fogott volna lenni, és természetesen folyt azon aggodalombul, mellyet a törvény értelmezése körüli viták támasztottak; másfelől a központi kormányzó testületnek azon óvatosságából, nehogy az első kölcsönzések bizonytalan ingó alapra fektetve a további kölcsönzést azaz a társulat hitelét megingassák. Így míg a költségvetési munkálatot a törvényes bíróra, annak véghezvitelét s eléállítását az érdekeltkre ruházta át, maga megmenekült mind a költségvetési bonyodalmas eljárás gondjaitul, mind a törvényes utoni elintézés sikerétül függetlenné tette, s biztosította a kölcsön adandó pénzeket.

Azonban miután főczélul a munka rögtöni megindítása lön kitűzve, s a fenebbi rendszer életbeléptetése azon év még hátra levő munkaszakát elfoglalta volna a nélkül, hogy a munka tettelegesen megkez-

dethessék, kénytelen voltam azon ideiglenesen kielégítő szabályhoz járulni, miszerint egyes főbb birtokok állván be kezesül a többi érdekeltekért is, a felveendő kölcsönt a költségvetés megkészültéig ők garantirozták, s minden a kölcsön felvételébül eredő kötelezettségeket magokra vállaltak.

De midőn a társulat központi választmánya e rendszert, melly a költségvetés teljes és előleges tiszta hozatalára alapítatott, fölállítá, sem a költség illetőségére nézve az eszmék elég részletességben kifejtve, sem azon technikai adatok megkészítve még nem valának, mikbül ezen rendszer gyakorlati kivihetőségét megbírálhatta volna. Mi engem illet, mindig meg valék győződve, hogy illy bonyodalmas kérdések biztos megoldására egyedül a gyakorlati téren szerzett tapasztalások nyújtanak anyagot, s ez okbül megnyugodtam minden olly ideiglenes szabályban, melly a parancsoló körülmények közt kisegített, a cél felé haladást lehetővé tette, s el nem zárta a kigazítás s későbbi rendbehozás lehetőségét.

A mint azonban a szabályozási munkák természetéről, azoknak tényleges egybefüggéséről s egymásra való kölcsönös behatásaikról, s ezek által a szabályozási érdekeltség mivoltáról tisztultak az eszmék; más részről a mult év télszakán megkészültek a szabályozási munkák költségkiszámításai, s az ezekben érdekelt ártér s megmentendő föld kimutatása, másképp fejlődtek a költségvetés gyakorlati alkalmá-

zásárul is az érdekeltek nézetei; míg azon állapotást elérték, mellyben az az 1847 év Mart. hó 20-án s következő napjain tartott társulati nagy gyűlésben elfogadva általánossá lön. T. i.

Hogy valamint egyfelől a haszon arányát legtávolabbi értelemben venni nem lehet, azaz azon erkölcsi osztalékot mellyet minden hazafi a vízszabályozások által okozott országos emelkedésből nyerend, számításba venni lehetetlen; sőt még azon hatást sem lehet számokban kifejezni, mellyet például az Ugocsa megyében emelendő gát vagy töltés a torontáli vagy bácsi birtokosra gyakorol; következőleg egy az egész Tiszavölgyre alkalmazott általános költségviselési rendszer kivihetetlen; ugy más részről az egész Tiszavölgyét parányi érdekeltségi darabokra felosztalni, s minden érdekeltséget önmaga megvédésére utasítani egyiránt helytelen s célra nem vezető törekvés volna.

Az egyik szélsőség a törvény szavainak felötlőleg önkényes magyarázatát foglalná magában; a másik egy egybenfüggő rendszeres védelmi munkát tenni lehetetlenné, s sok érdekeltséget méltatlanul s igazság ellen megbírhatlan terhek viselésére kárhoztatna. Ebből támadt a víz szerkezetek eszméje; minélfogva t. i. csak bizonyos kétségkívüli, igen világos, s perceptibilis haszon vétessék számításba, s az egész Tisza folyó mentiben külön érdekszövetségek állitassanak fel, olly technikai alapon, melly szerint

ezen érdek-szövetségek munkálkodási terén minden munka egymásra kölcsönösen beható, sőt egymás nélkül még a közös védelem sem teljesen befejezve, sem biztosítva nincs.

Ezen eszményi alapokon indulva állított fel a társulat technicali kara bizonyos számú vizszerkezeteket a Tisza folyóra nézve; mint például az alsószabolcsi: Tokajtul T. Füredig; innen a Körös beszakadásáig a hevesi; onnan ismét a Maros torkolatáig a csongrádi; azon alul végre a Tisza beszakadásáig a bács-torontáli. —

Tisztán állott azonban a társulat előtt, mikép ezen érdekszövetségek alakítását, azaz végképeni elhatározását azon kérdésnek: kik tartoznak a szabályzati költségek közös s egyesült viselésére nézve egy érdekszövetségbe? a társulat önmaga érvényesen s minden érdekeltre kötelezőleg nem állapíthatja meg; nem vala azért más mód mint ezt is maga utjára utasítani s bizni a bíróságra.

Mihelyt azonban a költségviselés körüli nézetek illy alakulásából kitűnt a költségvetési eljárás éveket magában foglaló késedelmessége, sőt világos lön az is, miszerint a költségvetési munkákat kidolgozására — hogy az lehetőleg igazságos s megnyugtató legyen — töméntelen még hiányzó adatok pontos egybegyűjtése mulhatlan szükséges, s e körül minden hirtelenkedés igen veszélyes fogna lenni; akkoron a társulatnak a Sárospatakon felállított rendszeréhez még

tovább is ragaszkodni már nem lehetett. Mert ha az ottan kimondott elvet: t. i. hogy pénzt a szabályozási munkák megkezdéséhez csak akkor kölcsönöz, midőn a költségvetés törvényes uton minden részleteiben befejezve s alkalmazva sőt a vonakodókon végre is hajtva van, tovább is fentartja, miután az érdekszövetségek olly nagy kiterjedésű térre alkalmaztattak, évekig fel kell vala függeszteni minden további munkáltatást s bevárni a birói eljárás teljes bevégzését.

Ebből még azon veszély is eléállott volna, hogy a munka megindítása óta készült, de be nem végzett szabályozási mivek az áradások ostroma által megsemmisülésnek lettek volna kitéve; másrésről azon legbuzgóbb társulati tagok, kik az első kölcsön befektetését garantirozták, több évig aránytalanul s igazságtalanul őket sújtó terheknek viselésére lettek volna kárhoztatva, s ügyszeretetéért terhesen büntelve.

Az adott körülmények közt tehát az első rendszert fentartani teljes lehetlen lön; másfelől a megkezdett s félben nem hagyható munkák folytatására pénzt kelle minden áron teremteni, s e célra a hitelnek biztos alapokat addig is szerezni, míg a birói eljárás bevégzésével a költségkivetés egész részletességben kidolgozva elegendő biztosítékot nyujt a kölcsönszerzésre, s a társulati hitel szilárdítására. —

A társulat feladata lön tehát olly rendszert föllá-
litni, melly :

a) Azon időre míg a költségkivetés minden adatai megkészülhetnek, s a bíróság ezen alapon a költségkivetés rendszerét egész részletességben kidolgozhatja, befektetési tőkét állítson elő.

b) Az első garantírozókat terhes kötelezettségeiktől fölmentse.

c) Az illető érdekeltek önkénytes elfogadására legyen jobbadán alapítva, azonban lehetővé tegye azt is, hogy a bíróság által a költség részletei behajtassanak.

d) Olly mennyiség követeltessék előlegesen az érdekelt birtokosoktól, melly tekintve a kérdés alatti vidékek pénzügyi lenyomott állását, a főczélra t. i. a magyarfaj fölemelésére ne vonhasson ellenkező eredményt — egyesek megromlását — maga után.

e) Megszerezve a szükséges időszakra a kellő befektetési tőkét, megóvja a társulatot a költségvetési rendszer rögtönzéséből vagy siettetéséből eredő bonyodalmaktól, s időt engedjen, hogy kifejlődván az e körüli nehézségek egész összege, lehessen — ha szükség — törvényhozás útján is segíteni a nélkül, hogy a munkáltatás fenakadjon, vagy a lehető változtatások s intézkedések által egyesek viszonyai zavarba hozassanak.

f) A teherbeni részvét kiterjesztése által naponként minél több érdekelt birtokos vonassék a szabályozás érdekébe, minél fogva annak további kifejlése biztosítva legyen.

Ezen czélok elérésére állítatott fel egy pénzügyi eljárás, melly rövid vázlatban következőkből áll:

1850-dik évig a Tisza-szabályozásra — ha évenként 7—800 ezer ezüst forintot a szabályozási munkákba befektetni lehetne — 3 millió ezüst forint kívántatnék; ha tehát a Tiszavölgyén megmentendő ártér egész összevégre melly harmadfél millió holdat könnyen meghalad, holdanként minden különbség nélkül 1 ezüst forint kivettetik; ez, hozzászámítva azon 600 ezer ezüst frntot mit a társulat Ő Felsége közbenjárása s adományozása által 1850-ig nyer, — kiállítja ezen időszakra a szükséges befektetési tőkét. Ez idő alatt pedig alkalma lesz az országgyűlésnek a társulat ügyeit rendezni s a czél kifejlését biztosítani.

És mivel a költségviselés feletti vitatkozások alkalmával a törlesztésre vett kölcsön eszméje olly általános viszhanggal említett és tárgyalatott több ízben; számbavette a társulat azt is, hogy az általa követelésbe vett egy évi törlesztési részlet ne haladja meg az illyszerű kölcsönből eredő törlesztés egy évi terhét. — Így ha közép számítással a megmentendő ártér költségeit holdanként 5 ezüst forintra tesszük s ezt 5 %-tes kölcsönnel, úgy hogy a 6-dik percent tőke-törlesztésre forditassék számítjuk, ezen alap ad évenként egy holdra törlesztéskép 18 krajczárt, azért a társulat a kivetett 1 ezüst forintnak négy év alatti befizetését azaz évenként egy holdra csak 15 krajczárt követelt.

Ezen rendszer felállításában a társulat az illető érdekeltek lehető legnagyobb megkímélését tartotta szemelőtt; — másfelől pedig biztosítani akarta a munkálatok folytonos kifejlődését azon időig, míg a törvényhozás kölcsönt szerezhet és egy részletes s a kifejtett körülményekhez alkalmazott költségkivetési s behajtási törvényben a társulat hitelét a lehető legszilárdabb állásra emeli.

Felszólítottak e czélbul az érdekelt tiszavölgyi birtokosok, hogy minden, az érdekeltségre, folyókra s szabályozási költségek egész összegére való tekintet nélkül megmentendő birtokaikat önként lajstromozzák be, s az erre holdanként kivetett 1 ezüst forintot a társulat által formulázott kötelezvényekben fizessék be.

A társulat azok számára kik árterületi birtokaikat önként belajstromozzák bizonyos előnyöket szabott, t. i. azok 4 év alatt fizethetik ezen 1 ezüst forintot, minden évben két törlesztési szakon s ezen kötelezési összegre a társulat a kamatot is elengedte.

Egyszersmind hogy ezen felhívásnak sikere is legyen, kérte Nádor ő fenségétül a törvényrendelte nádori bíróság kiküldetését, hogy az önként fizetni vonakodókat törvényes uton vegye megróvás alá kijelentvén, hogy ezeknek hasonló kedvezéseket nem nyújt, sőt rajtok a birói eljárás költségeit s a befektetett tőke kamatait követelni fogja.

Meg volt ugyanis a társulat győződve hogy az

1840-ki X-ik törvényczikk az összes költségek előleges megvételére szabadságot ad; midőn tehát e törvény szigorú alkalmazását csupán a kiszámított költségek egy csekély részére kívánta alkalmaztatni egyfelől, másfelől az önkéntes belajstromozásban az illető birtokosoknak módot nyújtott ezen költségrészletet is lehető legkisebb parányokban minden kamat nélkül törleszteni; sőt hajlandó volt a társulat még az ítélet kimondása után is, a végrehajtást mindenütt kikerülni, s még akkor is az elítélt tehetségeihez mért ratalis fizetéseket bárha kissé terhesb feltételek alatt elfogadni; — úgy hitte, hogy hozzávéve azt is: miszerint a befektetést az illetők érdekében már a költségbehajtás előtt megkezdette, jogtalan, a törvényekbe ütköző, vagy az illetők érdekeit sértő, és azokat romlással fenyegető követelést nem tesz.

Ezek szerint a lajstromozás feladata nem vala csekélyebb, mint a társulat által nyújtható kedvezmények által egy önkéntes s a vízmentendő föld arányához mért szabályozási teherviselést felállítani a Tiszavölgyön, mi az illetők irányában próbakö leendett a törvényekbe vetett bizodalomnak, másfelől azon áldozati készségnek, mellyel ügyök előmozdítása s kifejtése iránt viseltetnek.

És valóban a beregi társulat, valamint a hevesi is, nem sokára megkezdetvén ott a lajstromozás — rövid idő alatt az első közel 95,000 az utósó közel

115,000 ezüst forintig menő kötelezvényeket küldött be a társulat központi pénztárába, sőt Bereg megyében igen nagy számú kisbirtokosok is önként járultak birtokaik belajstromozásához.

Ezen lajstromozás s annak első eredményei mint tényt fényesen bebizonyíták, hogy az illető birtokokban az akarat s készség nem hiányzik, s ha a felállított rendszer minden oldalról kellő eréllyel támogatatik, s a társulat által mindvégig szükséges óvatossággal s kimélettel kezeltetik, teljesen kielégítőleg megfelel a várakozásnak.

Minden siker attul függött fogja e a törvényes utoni eljárásra felhívott nádori bíróság a társulat által fölállított rendszert a törvényekkel megegyezőnek találni, s lépéseiben azt követni vagy sem?

És mivel az ügyfejlődés ezen ágában tűnik ki leginkább az, mi törvényhozás útján pótolandó, legyen szabad azt részletebben kifejezni.

Sem a társulatnak követeléseiben támaszul, sem a bíróságnak eljárásában sinórmértékül nem szolgált egyéb mint az 1840 ki X-dik törvenyzikk s annak általánosságban kimondott szabályai t. i.

1) *Midőn több törvényhatóságok határain keresztül folyó vizek rendezése vétetik munkálatba — a nádori bíróság küldetik ki, hogy minden kölcsönös követeléseket, a teherviselés kulcsát ítélje el.*

2) *A szükséges költségeket a birtokosok hordozzák semmi ellenmondásnak helye nem lévén.*

3) *A vízi munkálatok költségeit minden birtokos a birtok s nyerendő haszon arányához képest fizetni tartozik.*

4) *Kik a munka befejezte után láthatólag az eleve megállapított kulcs szerint többet fizettek mint jobblét vagy haszon reájok háramlott, azt visszakövetelhetik.*

Világos ebből, hogy midőn a Tisza s mellékfolyóinak szabályozására megkivántató költségviselési kulcs és arány törvényes utoni megállapításáról van szó, annak a fenálló törvények szerint más bírója nem lehet mint a nádori bíróság, melly a törvény szavai szerint a teherviselés kulcsát elítéli.

Világos továbbá hogy ezen teherviselés kulcsául a törvény a birtokot s nyerendő hasznát jelelte ki, minek más értelme nem lehet, mint hogy a birtok szolgál előleges kulcs gyanánt; mert a nyerendő haszon egyedül a munkák befejezte után tűnik ki, következőleg az csupán utólagos kiegyenlítés kulcsa lehet.

Világos végezetre az is, hogy midőn a törvény az eleve megállapított kulcs szerinti fizetést említi, mellyet a munka befejezte után a nyert jobblét s haszon arányában kiigazítani kell, ebben egyszersmind az előleges költségviselés elvét állapította meg.

Ezen általános törvényszabályoknak kelle tehát törvénykezési uton az utósó részletig életet adni, s a birói eljárásnak kimerítő formásgait megszabni.

És miután törvényeink onnan az 1807-iktől fel az 1844ki IX-dik törvényczikkig folytonosan intézkednek a folyók szabályozásául, ennél fogva a czélt akarták minden módon elősegíteni, ezt pedig csak a lehetőségek határai közt kelle a törvényhozásnak akarnia, e miatt úgy vélekedett a társulat, hogy

1. Ha a törvények értelme szerint lehet a költségeket előre megvenni, annyival inkább lehetséges leend annak aránylag egy csekély részét.

2. Miután a teherviselés kulcsát a nádori bíróságnak kelletik a törvény értelmében kidolgozni, s a felek által a társulatnak költségvetési adatai iránt észrevétel tétetett, s a kiigazítás általánosan kívántatott, ezt pedig meg nem egyezvén a társulat s érdekeltek, végkép csakugyan a bíróságnak kell megállapítani, ez okbul helyesbnek és törvényszerűbbnek tartotta a társulat, hogy a teherviselési adatok a bíróság által fejlesztessenek — és az érdekeltek kihallgatása mellett igazitassanak ki.

3. Minthogy olly nagy kiterjedésű érdekeltségen minő a Tiszavölgy hol 22 hatóság, s annyi folyók érdekeltiségei tekintetbe veendők, hirtelen, s előre a teherviselési kulcsot meghatározni lehetetlen; mert ehez töméntelen adatok, különösen az ártér minden határoni kiterjedésének, s a birtokosok közti arányának birói megállapítása szükséges, ehez ismét a dolog természetéből folyólag huzamosb idő — legalább pár év — okvetlen szükséges, hogy e

miatt a munka épen az érdekeltek lehető nagy kárával meg ne akadjon, kívánta a társulat, hogy a kifejlesztett árterületen az előlegesen megítélt 1 ez. forint vétessék meg.

Az ezen rendszer ellen támasztható némelly észrevételek s ellenvetések kiegyenlítését — miszerint t. i. egyik birtokos ezek szerint jóval előbb fizet, mint a másik — az önkéntes belajstromozás mellett még az által is lehet vala eszközölni, hogy a teendő munkálatok hasznában előbb részesülő birtokosok elébb is vétessenek a bíróság által ártéri megróvás alá; másfelől a társulat kijelentette, miszerint ítélet után is a végrehajtás mellőzésére elfogad részenkénti fizetéseket.

Ezen rendszabályok által tehát minden lehető terheltetés mellőzhetővé tétetett; sőt mivel külön vidékeken a megmentési költségek holdanként különböző árt mutatnak, nehogy az előleges egyenlő megróvásban a vidékek közti aránytalanság panaszra adjon okot, meghatározá, hogy minden vidék önmaga által befizetett összevegrül saját beruházásaira rendelkezik.

Hogy pedig a pör formáságaira nézve biztos utat kövessen a társulat, fölkereste az eddigi gyakorlat utmutatásait, de miután ez elegendő s ez ügyre alkalmazható teljes cynosurát s felvilágosítást nem adott, egybegyűjté Pesten az ügyvédi kar több tekintélyes tagjait s annak tanácskozmányában eléadatá

egész terjedelemben mind követeléseit, mind azon eljárási rendszert mellyet a vonakodók irányában követtetni a törvények szelleméből folyónak tartott; hogy így midőn a törvény általánossága miatt az alkalmazás teljesen a bíróság önkényére bízott, mind a társulatot teendő követeléseiben annak jogosságára s törvényességére nézve, mind a bíróságot hozandó ítéletében s a körüli törvénykezési eljárásában — minden más hiányában, — legalább hazai jeles törvénytudók véleménye s azok tekintélye támogassa.

Igy fölkészülve beadta a társulat 1847 év Julius 1-ső napján — melly időre a nádori bíróság a feleket Debreczenbe idézte — alapkérelmét a nádori bíróságnak, s annak kíséretében bemutatta a Paleocapa Péter elfogadott terve szerint megkészült térképeket, s abban a kijelölt töltés és átvágási vonalokat, úgy szinte azok költségeinek kimutatását s az egyes vidékekre felosztását.

A társulat ezen rendszere, s erre alapított felperesi követelései ellen azon 80 rendű alperesek kik a nádori bíróság előtt Debreczenbe idézve megjelentek, beadták nyilatkozataikat s főleg a törvénynek alkalmazása, s bíróság illetékessége ellen tettek kifogást, azt állítván, hogy miután az 1840ki IV-dik törvényczikk a Tisza folyó országosan leendő szabályozását rendeli, e czélra társulati uton ugyanazon országgyűlés X-dik törvényczikkének kényszerítő szabályai nem alkalmazhatók s a t. s a t.

A bíróság azonban félrevetvén a kifogásokat ítéletileg megállapította bíraskodását és

1. Az ártér kifejlesztésének megkezdését kerületenként rendezte.

2. Az alperesek által kívánt belajstromozás folytatását Oct. hó 15-éig megnyitotta.

3. A holdanként előlegesen megítéltetni kívánt 1 forint költség iránti elmarasztalást elhalasztotta.

1847 év Oct. 28-kán újra Tokaj városába levén a felek a bíróság elibe idézve, a felperes társulat megfelelő lajstromozás tekintetében a bíróság határozatának, ragaszkodott előbbi követeléseihöz s kívánta előleges költség gyanánt a holdankénti 1 frt. megítélését; s a már kifejlesztett ártér, birtokosain való végrehajtását.

A bíróság ezuttal a társulat javára ezen 1 ez. forintot holdanként meg is ítélte, annak alkalmazását akkorra tartotta fen, midőn a beadott ártéri kiszámítások számszáti vizsgálaton keresztülmenvén a kifejtett mennyiséget biróilag megállapítandja, s erre jelen év April hó 15-dik napját jelelte ki határidőül. —

Az ügy ezen stadiumában áll, midőn most a törvényhozás asztalára kerül. Ebből mindenesetre tény gyanánt tűnik ki, hogy a társulat mindenekben a törvények ösvényét törekedett követni, s igazságos lenni; a bíróságnak azonban éreznie kellett, hogy egy igen általános törvény részletes alkalmazásánál

túl emelkedik körén, s belátta mennyi önkény van kezeibe adva, és nem kis zavarba hozatott a részletes törvény hiánya miatt a felek ostromló állása közé szorítva; ezért a törvény alkalmazásában igen óvatos volt.

De valamint a bíróság óvakodása s az alkalmazás körüli eddigi késedelme igen természetes s a törvények e részbeni hiányából önként következő volt, úgy tagadni más részről nem lehet, hogy e körülmény csüggesztőleg hatott némileg a társulat ügyeire, s pénzügyi munkálkodásaiban a siker ennyi időre számítva nem teljesen elégité ki a várakozást.

Mindenesetre mind a bíróság, mind a társulat az ügyet olly állásban tartotta, minélfogva a törvényhozásnak a legutósó részletig teendő intézkedései nem előztettek meg, sem költségvetés sem eljárás, sem végrehajtási formák körül egyetlen elv kimondva vagy életbeléptetve nincs, mihez képest az országgyűlés minden bonyodalom nélkül gyökeresen intézkedhetik.

Miután a társulati ügy folyamának ezen ágát, mint a mitől egyfelől annak hiteles föltételeztetik, másfelől a törvényhozás figyelmét s intézkedését leginkább igényli, részletesebben kifejtettem, szólnom kell még a pénzügyi viszonyok tárgyalása közben a törvényhozás teendőiről a tekintetben, hogy

a Tiszavölgy rendezése gyakorlatilag s megfelelően a k. kir. előadások felhívásának lehetővé tétessék.

A tiszavölgyi társulat eddigi munkálkodásából kifejlett, miszerint vannak vidékek, hol a bevégzett töltésmunka első évben mindjárt gazdagon kamatoz. Legyen példa Szentes határa, hol, — a társulati igazgató jelentése szerint — az 1846-ki ősztől tavaszig készült töltés által megvédett föld holdanként 6—9½ ezüst forinton adatott ki egy évi haszonbérbe, még pedig oly föld, melly azelőtt ½ forintot alig jövedelmezett volna.

Ellenben vannak Ugocsa, Szatmár, Bereg, Szabolcs, Zemplén s a t. megyékben nagy kiterjedésű mocsáros vidékek, hol a haszonvehetlen mocsárok közti nagy terjedelmű határok megmentési költségeinek évenkénti parányi részletét is azon csekély szárazföld, melly használat s termesztés alatt van, fizetni egyáltalában nem bírja.

Ha tehát ezen kiválólag súlyos körülmények közt létező birtokosok kiváló kedvezéssel nem gyámoztatnak, megmentésök vagy lehetetlen, vagy birtok-elidegenítést, s megromlásukat vonja menekülés nélkül maga után.

Az e jelentés végén közlött kimutatások világosan bizonyítják, hogy az illető tiszavölgyi érdekekben sem tehervállalási sem befizetési készség nem hiányzik; de egyes példák mellyeknek összege együttvéve nagy, kimutatók, hogy a tiszavölgy lako-

sai a mostani termesztési s kereskedelmi lenyomott viszonyok közt igen csekély pénzbeli terhek viselésére képesek. S ha felgondoljuk, hogy ez országgyűlés az annyira óhajtott eredményeket eléállítja, s a tiszavölgyi birtokosoknak más, az ország többi lakosaival is közös teherviselésre készen kell lenniök; biztosan lehet állítani, hogy azok mellett még a saját érdekekben fizetendő szabályozási költségek terheinek olly móddal viselésére egyáltalában képtelenek, hogy a szabályozási munka ne felette csekély évenkénti tökével, igen hosszú idő alatt a befektetett gyümölcstelen tőke s nélkülözött haszonbul eredő nagy veszteséggel s a félbenlevő munkálatok nagy veszélyeztetésével ne járjon. —

Ezért bátran merem állítani, hogy a Tiszavölgy rendezését a közállomány segedelme nélkül végrehajtani nem lehet.

Nem akarom annak támogatására: — miszerint e közállományi segély mellözhetlen s mulaszthatlan köteleesség — felhozni mindazon nemzetiségi, közigazgatási, egészségi támokokat, mellyek ez ügy mellett szólnak, mert hisz a kegy. kir. előadások s annyi hatóságok felszólamlása jele annak, hogy ez egy oldalról elismerve, Ő Felsége által is tettleg méltányolva lön; de legyen szabad megemlítnem azon esetet, ha társulat nem működnék; illy állásban most, midőn egy országos közlekedési rendszer alkalmazásáról leend szó, hol vaspálya s kőút, és folyó-köz-

lekedések kiállításáról fog az ország intézkedni, nem első lépés e mindezekre, hogy a hon legtermékenyebb rónaföldén az árvíztengerek megszüntessenek, s a roppant kiterjedésű mocsárok kiszáritassanak. És valljon míg a magyar alföld évenként hetekig sőt néha hónapokig tenger-alakban mutatkozik, lehet e országos közlekedési vonalokrul csak gondolkozni is? s így a közlekedési vonalok lehetőségét menekülés nélkül feltételezi az árvizek korlátozása, épen az t. i. mit a társulat czélba vett, s miben erejéhez képest eddig munkálkodott.

E részben tehát a társulat épen ott kezdette meg munkálkodását, hol az ország fogta volna kezdeni, ha folyóinak rendezését s kereskedelmi állásának emelését önmaga rendezi. És hogy a társulatnak ezen önvédelmi munkássága minél sebesb kifejlődést nyerjen, ez nem csak egyesek gyarapodását tekintve nemzetgazdasági szempontból fontos a közállományra nézve, de a közlekedések tekintetéből is, mert bizonyos az, hogy míg az árvizek korlátozva nem lesznek, addig az alföldön biztos összeköttetéseket kiállítani nem lehet, s miután már a vasutvonal eljutott a Tisza partjáig, soká a töltések elkészítésével késni nem lehet, ha azon vonal további folytatását akarjuk.

A kérdés tehát csak az, miben álljon azon segély mivel a közállomány a Tiszavölgy rendezésének végrehajtásához járuljon?

Meg kell előre jegyezni, miszerint itt csak

azon költségekről van szó, melyek egyenesen földmentési vagy birtokvédelmi tekintetből tétetnek s az érdekelt birtokosok által fedezendőek, mert a közlekedési czélokra teendő munkálatok tárgyalása valamint nem a társulati utra, úgy nem ide tartozik. Itt tehát csak a birtokosok által fedezendő költségek tekintetébeni segélyről van a kérdés, miben álljon az?

Erre a felelet egyszerű. Legbensőbb meggyőződése az, hogy a közállománynak ajándékozni semmit sem kell, semmit sem szabad. Mert mit a hon egyik érdekeltségének az igazság s jogos követelés mértékén túl nyújt, azt a többiektől vette el; a közállományi ajándékot s meg nem térítendő segélyt pedig egyedül a kényszerítő szükség mentheti ki ott, hol a közállománynak is kívánatos czélok elérésére az egyesek ereje elégtelen. Tegyük hozzá azt is hogy épen hazánk, melynek szükségei olly nagyok, ereje, mit kiállithat, aránylag igen csekély, közgazdaságát ajándékokon nem is kezdheti meg.

Különben is a tiszavölgyi birtokosok az őket igazság szerint terhelő szabályozási költségek terheit, minden kétségen kívül megbirják, de megbirják egyedül akkor ha körülményeikhez mért apró részletekben fizethetik meg. Sőt még a most leg súlyosb körülmények közt levő birtokosok — a nagy kiterjedésű mocsárok tulajdonosai — leendnek a szabályozásból eredő legnagyobb haszon részesei; mi-

nélfogva ezekre nézve is csak a teherviselés módjában rejlik a segély. —

Nézetem tehát: Semmi ajándék! azonban az igazság követelése szerint következőkben kell a közállománynak a Tiszavölgy rendezéséhez járulni, ugymint:

1) Alkotandó részletes és kimerítő törvényekben a társulat hitelét megerősíteni s czélainak kivitelét biztosítani.

2) A közállomány minden terheltetése nélkül hitelt nyitni a társulatnak, azaz pénzt teremteni.

3) Mennyiben a rendezési munkák természetéből folyólag a birtokvédelmi munkálatok a közczélokot is tétllegesen elémozditják, s a köz állománynak nemcsak valamelly szellemi hasznosztalékot nyújtanak, de valódi positiv nyeresémet — mint ezt alább kifejtendem — a munkák terheiben az ország mint szinte érdekelt az igazság mértéke szerint osztozzék. S ezt tehetné a törvényhozás a nélkül, hogy a fennálló terheket nevelje, vagy ezen méltányos részvét az ország pénztárát terhelje, s még is olly módon, mellyel a tiszavölgyi szabályozás ügyén leginkább segítve leendne.

Ezen általános elveknek részletes alkalmazása következőkben állhatna:

1) Alkottassék törvény melly

a) A magánosak által viendő költségek illetőségét s mértékét részletesen szabja ki, s egy

kimerítő költségvetési , s behajtási rendszert állítson fel.

b) Egy testületet rendezzen, mellynek tiszte leendő ezen költségvetési rendszert minden részleteiben alkalmazni.

c) Ezen testület eljárásának minden formaságait szabja meg.

2) Hatalmazza fel a törvényhozás a közállomány e tekintetbeni képviselőjét arra , hogy a tiszavölgyi társulat számára a közállomány közbejöttével a szükséges kölcsönt megszerezze , ugy azonban , hogy a közállomány , valamint a társulat által teendő munkálatok sikerét az eventualitások ellen nem biztosíthatja , ugy minden e részbeni költségek a társulat érdekeltjeit illessék , s az országra ezen kölcsön szerzéséből semmi tehernek hármozni nem lehet.

Mi módon , ki által , minő formák közt szerzetessék meg ezen kölcsön , nem e helyre tartozó fejtegetés. Azonban annyit ki kell mondani a törvényhozásnak , miszerint ezen megnyitott hitel jótéteményeiben minden tiszavölgyi érdekelt , egyenlő feltételek alatt részesedik , ki vele élni kíván. A feltételek egyenlősége azonban nem zárja ki , hogy egyes vidékek vagy birtokosok több vagy keveseb törlesztési időt nyerjenek , de a kamatok teljes kiegyenlítése s e hiteltárnak számszerinti teljes kármentesítése mellett. Azon véghatár időt is ki kell szabni a törvényhozásnak , melly alatt ezen hiteltárnak teljesen

kiegészítve, vagy ha törlesztési alapokra állítatott, teljesen leróva kell lenni.

3) Határozza meg a törvényhozás azon részvét mértékét, mellyel a közállomány a társulat által emelendő töltések kiállítási költségeihez járul.

Ha az országos közlekedés minden fővonalait, ellenére az eddig fenálló rendszernek, a közállomány felügyelete alatt akarjuk rendezni, első lépés, hogy annak eszközeit minő: folyók, csatornák, vas és kőutak, országtulajdonának tekintsük, mi a mellett is megtörténhetnék, ha társulatok által építetnek s kezeltetnek a közállomány beleegyezése s folytonos őrködése mellett. Már ha a magyar földet közlekedési tekintetben rendszeresen instruálni akarnók, s szó volna arról, hogy minden részei lehetőleg egybekötessenek s világkereskedelmi érintkezésbe hozassanak, természetesen e rendszeres összekötés hajózható folyók, csatornák, vas és kőutakból állna.

Ámde, mihelyt erről szó volna, s feltéve hogy még a tiszavölgyi társulat nem léteznék, az országos rendbehozásnak alphája volna mindenestre a tiszavölgyi folyók partvidékének eltöltése; e nélkül valamennyi kőuti vonal vagy épen lehetlen, vagy csak sokszorozott költséggel volna kiállítható; mert máskép minden uttalapnak egyszersmind védtöltésnek kellene lenni, melly az árvíztüli elsepertetésnek, hullámrongálásnak, jég általi megbontásnak lenne kitéve; minden vas és kőutnak a legmagasb árvíz vonalán

fölül kellene emeltetni; csatornákrul pedig míg azok az elborító árvizek beiszapolásának kitéve, hajózásrul míg a folyó az árvíztenger közepette elenyészik, szó sem lehet.

Mindezeket figyelembe véve, egy közlekedési rendezésnek is elsőteendője volna az alföldön a folyók töltések közé szorítása; de más részről is a technicusok állítása szerint a folyó medrének kiképzésére — mi pedig a hajózásnak főtenyezője — egyik leg-sikereseb eszköz a töltésvonal, hol a megáradt folyó központosult ereje hat a meder mélyítésére s partok kiképzésére. Ez s több illy tekintetek igen világossá teszik, hogy a közállomány közlekedéseinek tekintetében a védelmi munkálatok hasznainak épen úgy s pedig valódi részese, mint a partbirtokok özvege; s ezen haszonarány akkor tűnnék ki legvilágosabban, ha egy akár vasuti akár kőuti összeköttetés terve készítenék, például Szolnoktul Debreczenig vagy Aradig, s ez a mostani árvíz alatti állapotra, és arra is kiszámíthatnák, ha töltések védenék azon rónaföldet, hol ezen vonalak vitetnének; a költség-különbség szembeszökőleg nagy lenne, s ez mutatná ki számszerint is a magánosok által emelt töltésvonal mennyi töménytelen költséget kimél meg közlekedés tekintetében az országnak.

Méltó tehát, hogy ezen tehernek a közállomány is részese legyen. Azonban mivel a közállomány olly sok tekintetben nyújthat segílyt a társulat célainak

sikeresítésére, ezen részvét-arányt lehetne a valóságos költségek egy bizonyos mérsékelt quottalitásában megállapítani. Végezetre

4) Intézkedjék a törvényhozás alapul, mellyből a tiszavölgyi folyókon a hajózás és közlekedési célokra teendő munkálatok fedeztessenek. Ennek részleteiről elmondottam nézeteimet „a magyar közlekedési ügy rendezéséről“ irt javaslatomban.

III. FEJEZET.

A társulati kormányzás rendszeréről.

A társulati ügyvitel gépezete következő módon van rendezve.

A társulati egyetem jogait gyakorolja a nagygyűlés, mely a végrehajtást vezető központi testületből s minden vidéki osztálynak külön 3 képviselőjéből áll. A nagygyűlés adja meg a főirányt a társulati ügyek menetének.

A végrehajtást vezeti a társulat központi választmánya, mellynek hasonlatára minden vidéki osztálynak is megvan saját választmánya. Ezen testületek a végrehajtás körüli kérdésekben kiszabott körrel határoznak.

A tetteges végrehajtás három hivatal-osztályra van bízva. T. i. a társulati ügyek politicali kormányzását vezeti a központi igazgató; a technicait a főmérnök; végre a pénzügyit a központi könyvtartó.

Minden vidéki osztálynál megvagyon ezen központi hivataloknak megfelelő tisztviselő, u. m. igaz-

gató, osztálymérnök s pénztárnok. Mindenik hivatali osztály a központi választmánnyal és külön is a központi hivatalnokkal saját osztályában levelezik s hivatalos érintkezésben áll.

Nagygyűlésen kívül a központi választmány intézkedik mindenben, a vidéki hivatalnokokat hanyagság vagy szándékos mulasztás eseteiben elmozdítja; a vidéki választmányok ennek engedelmeskedni kötelesek, s csak a nagygyűlésben vonhatják a központi választmányt képviselőik által feleletre.

Ez röviden a társulati igazgatás gépezete. Miből első pillanatra látszik, hogy a kellő egybefüggés nem hiányzik ugyan, azonban nélküli e rendezés az igazgatás egységét, mely csak akkor volna meg, ha a központi választmány állandóan működő s együttlevő testület volna, s az a végrehajtást egy kézben központositná. E rendezést azért is szükség a törvényhozásnak figyelmébe venni, hogy megbírálja valljon a társulat kormányzási rendszere ollyszerű e, mellynek kezelésében a közállomány is megnyugodhat, s ha nem, miután a társulat a törvényhozás által annyi oldalról tettleges részvétellel is gyámolítatni akar, mellyek azon garantiák, mellyek mellett az ország tettleges részvétellel is járulhat a társulat céljaihoz a nélkül, hogy a kezelést közvetlenül önmaga venné át.

Nem szükség fejtegetnem mennyire függ a siker a végrehajtási s igazgatási mód helyes rendezésétől, és

ki kell mondanom azon meggyőződésemet, miszerint a közállomány csak azon feltétel alatt adhatja meg a hitelszerzési s jótállási segínyt, s tarthatja meg a társulat működését is, ha folytonos örökődése mellett biztosítatik a felől, hogy a társulat kezelése mind egyeseknek mind a köznek nyereséget hoz, hogy az érdekösszeütközésből keletkezhető bonyodalmak felbomlást és káros következtetéseket nem vonnak a közre nézve magok után; s addig, míg a társulat saját s a közállomány érdekében eréllyel, helyes takarékossgal s megkivántató sebes sikerrel működik. —

Itt van tehát helyén tüzetesen szólni azon rendszerről, mellynek alapján most, és jó ideig még kell hogy hazánkban kifejlődjenek a folyó-rendezések.

E részben az 1840-ki törvényhozás megnyitotta az egyesületek útját, mellynek alapján keletkezett a tiszavölgyi társulat is. Azonban épen ezen társulat eddigi munkássága bizonyítja azt, hogy a közállomány segedelme s közbejötte nélkül az ily-szerű egyesület nem bir még a fenállhatás s siker minden biztositékaival.

Másfelől az 1842-ik és 1844-dik évben munkálódott országos választmányok a folyók rendezésére egyenesen országos kezelést ajánlanak, melly az egyes érdekeltek beavatkozását teljesen kizárja.

Már most e kettő közül a választás ezen országgyűlés feladata.

Vannak csálhatlanul mind a két rendszernek előnyei, s vannak káros oldalai is. Mert ha az ország kezelése alá adatnak a folyó-rendezések még földmentési tekintetben is, akkor

1) A felelőség elvében lel az ország elég biztosítékot arra, hogy a végrehajtás hatályát teljesen erős lábra állítsa s biztosítsa.

2) Az ügyvitel egész hatalma kezében lévén, úgy vezetheti a folyó-rendezések munkáját, azaz olly mértékben s olly pontokon a beruházásokat, hol a status egyéb czélai legsürgetőbben követelik.

3) A helybeli s magán érdekektől elvétetvén minden beavatkozhatási tér, azok nem hathatnak zsidbasztólag, vagy épen gállólag a végrehajtásra, s az ügy kifejlődésére.

4) A végrehajtandó munkák sorozatában a köz-célokot előmozdító munkák mindig előtérbe lépnek s elsőséggel bírnak. Ellenben

1. Nélkülözi az országos kezelés e vállalatnál, melly épen nem iparvállalat s czélja nem nyereszkedés, részesei nem önkénytesek, az érdekeltek folytonos örködését, mit csak igen költséges hivatalnoki gépezettel pótolhat ki.

2. Mig a közállomány viseli az érdek, kifejtés minden gondjait, az egyesek szorgalma szunyad; minden csak a közállományra támaszkodik; a lengületet nem a kifejtett érdeklet adja meg, s e miatt nem fejlődhetnek a dolgok helyes sorozatban.

3. Vannak sok olly teendők a folyórendezések körül, mellyek a statusra nézve alárendelt fontosságúak, mellyeket következőkép egyedül magán-érdek s szorgalom állithat ki; ezek is a közállomány terhére esnek, mert megszokja a nemzet mindig s mindenben csak a közállomány erejét venni igénybe.

4. Ha minden vállalat végrehajtását csak a közállományra bizzuk, annyira megsaporitatik teendője, s annyira megnehezítetik a közmunkák igazgatóságának állása, hogy mig a részletek ezer gondjai foglalják el, a közállomány nagyobb érdekei szenvedhetnek hátramaradást.

Többet lehetne még felhozni mindkét rendszer mellett s ellen, miből kiviláglik, hogy az volna sajtászerű körülményeink közt a leghelyesb intézkedés, ha a két rendszert ollykép lehetne kapcsolatba hozni, hogy mennyire lehet az előnyök mindkettőből megtartassanak, a balkövetkezések eltávolitassanak. És én ugy vagyok meggyőződve hogy a feladat nehéz ugyan, de nem lehetetlen. Minden attul függ, hogy a közállománynak azon joga határozottan s világosan fentartassék, miszerint semmi tudtán kívül ne történhessék és az a társulat ügyeibe egyenesen s határozólag befolyjon, valahányszor ezen beavatkozást a kényszerítő szükség mellőzhetlenné teszi. És ez távol legyen, hogy a társulat szabad működését korlátozza, sőt inkább a közállományi erő, melly támogatja a társulatot, egyedül képes műkö-

désének megszerezni a kellő tekintélyt s szilárdságot. Ha azonban a társulat önmagában bomlásnak indulna, vagy célelles eljárásával mind saját mind a köz célokat veszélyeztetné, létezni kell egy hatalomnak melly közbelépjen s melly az ügyet megmentse.

S miután a társulati ügyek egyes ágaiban, minő a tervek megállapítása, az ország által garantizott pénzek kezelése, fentartja az magának a végintézkedés jogát, nincs ok miért ne követeljen a társulat kormányzásába is eldöntő befolyást, mellyhez azonban csak akkor nyul, midőn a státusérdek tekintetéből ahoz nyulni, kikerülhetlen leend.

Ezeket azonban mint igen természetes, mindig könnyebb elméletileg kimondani mint gyakorlatban föllátni, s részletes rendezésben valódi sikerét biztosítani.

Mi engem illet, a két rendszer kapcsolatát föllátni elméletileg is merész kísérletnek tartanám, ha e részben az eddigi tapasztalatok nem nyujtanának némi kezességet a kivihetőségért. Azon viszony t. i. melly eddig köztem mint közlekedések eddigi főnöke, s a társulat közt létezett, s a kölcsönös méltánylat alapján fenállott, azt ha a törvényhozás rendezi, megállapítja, s a társulati kormányzás egységére s szilárdítására megkívánja a társulattul a kellő intézkedéseket, s ezen föltételekhez köti adandó segedelmet, úgy hiszem a kivitelben is megoldható leszen a feladat.

Mert hisz a társulat, melly ezentul a közállomány segítségével nyitott hitelbül meritendi a munkáltatás tőkáját, természetesnek fogja találni, hogy az országnak az általa szerzett s végkép általa biztosított pénzek elhelyezésére, befektetésére, kezelésére folytonosan kell felügyelnie, sőt szükség esetében egyenesen határozólag befolyntia. Mig azonban a társulat saját rendeltetésének megfelelőleg erélyesen s szigorun működik, addig nincs ok miért avatkozzék az ország a társulat czélszerű működésébe.

A kérdés már most gyakorlatban csak az volna, hol kezdődik a korlát, mellyen tul a közmunkák igazgatója a társulat ügyeibe irányadólag s korlátolólág befolyjon? E részt azonban az eseteket megszabni sem nem lehet, sem czélszerű nem volna, mert biró kellene végkép, ki a beavatkozási eset létezését meghatározná. E miatt itt a garantiát a közmunkák igazgatójának felelősségében kell föllelni, ki óvakodni fog hatalmával a korlátokat tullépni, ha csak nincs meggyőződve, hogy tettleges beavatkozásáért felelni képes is. — E viszony némileg fenállott eddig is, s a jogok kölcsönös tiszteletben tartása eltávolított minden összeütközést, és féltékenységet.

Nézetem tehát az volna: hagyassék meg a társulat szabad működése, de adassék meg a társulati kormányzásnak a kellő egység egy kormányzó tisztviselő felállításában, s hozassék a társulat ezen tisztviselője által a közmunkák országos igazgatójával ál-

landó s szoros kapcsolatba. — Azontul a közmunkák országos igazgatója folytonosan felügyelne a társulat ügyvitelére, s valahányszor annak mulaszthatlan szükségét látná, akár a társulat által fölhíva célainak elmozdítására egyesek vagy hatóságok irányában akár a társulat ellenében is felszólalna, s mind a hatóságokhoz, mind vidékekhez, mind magához a társulathoz kötelező vagy tiltó rendeleteket bocsáthatna.

Ezen rendezés részletei a társulattali érintkezés útján igen könnyen tisztába hozhatók volnának, s akkor lehető volna, hogy a folyórendezések egész munkája együtt egy igazgatás alatt hajtatnék végre. Ez azonban a társulati viszonyokat illetőleg ugysem a törvényhozás körébe tartozik, a feltételeket azon felelős hivatalnok rendezi a társulattal, kin a teher nyugszik, s ki felelősségének biztosítékait a társulattal tisztába fogná hozni.

Ez volna tehát azon mód, melly mellett a társulat életét nem csak fentartani, de működési körét szilárdítani, s a sikert ez uton biztosítani lehetne, és egyszersmind a közállománynak megtartani azon befolyást, melly azt mindig illeti, minél több azonban illyszerű vállalatnál, a közérdek fejlődésére hitem szerint inkább káros mint hasznos.

IV. FEJEZET.

Eddigi eredmények.

A tiszavölgyi társulat által 1846-dik év Sept. havátul — midőn a szabályozási munkákat megindította — mostanig nyert eredményeket az itt alább következő három kimutatási tábla tünteti elő. Ehez néhány észrevétel szolgáljon felvilágosításul. Ugymint

1-ör. Az A. alatti Kimutatás eléadja a lajstromozás eddigi eredményeit, minélfogva a Tiszavölgyön eddig összesen 654,912 hold, vagyis ugyanannyi forint ezüstben iratott alá sjött be kötelezvényekben a társulat központi pénztárába.

Ezen kötelezvények egy része 1847-ik év Oct. havának 15-ik és 30-ik napján lejárt. — Mivel azonban e kötelezvények előbb a társulat főkönyvébe feljegyeztetnek s számot kapnak mielőtt behajtás végett a vidéki pénztárakhoz leküldetnek, a kötelezvények aláírása pedig Octob. végéig is tartott, még eddig a behajtás eredményeit mindenütt tudni nem lehet. — Azonban a csongrádi felvidéki osztályban a kötelezvények utósó fillérig befizetettek; a beregi osztályban igen csekély hátralevőség maradt a mult év végéig menő hivatalos tudósítás szerint. —

2-or. A B. alatti tábla első rovata mutatja, mennyi volt a befektetésre szánt összeg; a második: mennyi adatott ki valósággal az egyes társulati osztályok pénztárába; a harmadik: mennyit költöttek el valósággal; végre a negyedik: az eléállított töltés, svájcs menyniségét folyó öleken mutatja ki. ide nem számítva azon sok fokok, s árterjesztő természetes csatornák betöltését, mellyek egyes vidékek körében a nyári árvizek elzárására előlegesen történtek. —

3-or. A C. alatti tábla kimutatja a munkások különböző időkbéli számát.

A. Kimutatása

az eddig vidékenként történt belajstromozásnak.

Szám.	Vidéki osztályok	Kötelez- vények száma.	belajstromozott birtok holdakban
1	Ugocsai	375	7998 ⁹⁰⁰ / ₁₂₀₀
2	Szatmári	94	45578 ⁶⁰⁰ ./..
3	Beregi	1818	100944 ²⁸⁰ ./..
4	Zempléni alsó	415	61900 ⁹⁰⁰ ./..
5	Ondova-Tapolyi	474	28882 ¹⁰⁰ ./..
6	Alsó szabolcsi	706	216212 ⁶⁴⁶ ./..
7	Hevesi	645	137265 ¹⁴⁰ ./..
8	Csongrádi	48	57628 ^{..} ./..
Összesen .		4575	656409 ¹¹⁶⁶ / ₁₂₀₀

B. K i m u

a befektetésre előlegesen kiszámított, kiadott, s va-
szabályozási

Szám	Neve a vidéki osztálynak vagy hitelező érdekeltnek.	resolvált tőke		kivett való- sággal	
		ft.	kr.	ft.	kr.
1	Ugocsa osztály	20000	—	7000	—
2	Szathmári osztály . . .	50000	—	—	—
3	Beregi osztály.	50000	—	15258	20
4	Felső szabolcsi osztály .	30000	—	21616	13 ² / ₄
5	Bodrogközi osztály. . .	50000	—	40268	3
6	Hegyaljai osztály . . .	4000	—	4000	—
7	Ondova-Tapolyi osztály	120000	—	100234	52
8	Ungi osztály	30000	—	—	—
9	Takta-köz	20000	—	—	—
10	Alsó Szabolcsi osztály .	200000	—	101027	46 ² / ₄
11	Hevesi osztály.	100000	—	34000	—
12	Tiszafüredi közbirtokos- ság	2500	—	2500	—
13	Szeged város	40000	—	40000	—
14	Szentes város	57271	12	17271	12
15	H. M. Vásárhelyi uradal.	20000	—	—	—
16	Szelevényi közbirtokos- ság	3000	—	—	—
Összesen .		796771	12	383176	27

Az egész 1846 és 1847ki összes munka teszen 31,160¹/₂ folyó öl töltést,

t a t á s a

lósággal befektetett öszvegeknek, s a megkészült munkáknak.

kiadott valóság- gal.		1847-ki munka.		J e g y z e t.
		töltés	vájás	
ft.	kr.	öl	öl	
—	—	—	—	számadása még nem jött be.
—	—	—	—	—
10495	10 ⁶ / ₁₀	1110	—	—
21616	13 ² / ₄	2040	—	—
23428	15 ⁹ / ₁₀	1863	350	—
—	—	—	—	—
99613	31 ¹¹ / ₁₅	10915 ³ / ₆	2151	E felett 4067 folyó öl vezér árok.
—	—	—	—	—
—	—	1820	140	al. szabolcsi pénztárból fi- zetett.
104397	55 ¹ / ₁₄	1050	1443	a felesleget a belajstr. pénz- bül.
—	—	670	—	a számadás még nem jött be.
2500	—	—	415	—
40000	—	3400	—	—
9307	58 ¹⁶ / ₄₀	350	—	—
—	—	—	—	—
—	—	80	—	a hevesi pénztárból fi- zetett.
311359	54 ³ / ₂₁₀	23298 ¹ / ₂	4499	

és 4914 folyó öl csatornát.

V. FEJEZET.

Az alkotandó törvények némelly alapelveiről.

A tiszaszabályozási ügy eddigi fejlődése tanuságul szolgált arra, hogy a fenálló törvények általánossága illy szövevényes ügyben, mint a vizszabályozások, biztos alkalmazást nem enged. Ezért első teendője e részben a törvényhozásnak, hogy részletesen határozott törvényekben gyakorlativá tegye a vizszabályozásokat, s a tiszavölgyi társulat eddigi munkásságából nyert tapasztalati adatokat minden vizszabályozások rendezésére alapul használja.

E szempontból indulva, — s mivel a mult országgyűlésen munkálkodott országos Választmány is ezt czélul tűzte ki, — a később előterjesztendő törvényjavaslat is csak annyiban érintendi a tiszavölgyi társulat ügyeit, mennyiben annak némelly kivételes szabályokra is van szüksége; egyébként minden vizszabályozásokat általánosan tárgyalja.

Meg kell itt azonban előre is jegyezni, miszerint e javaslatban foglalt szabályok is az ügyet telje-

sen még nem meritik ki, mert van a szabályozások körüli törvényhozási teendőknek olly ága is, mire sem elegendő adat gyűjtve, sem kellő tapasztalások szerevezve még nincsenek. Ez okbul, ha a törvényhozás szükséges óvatossággal jár el, meg kell elégednie annyi részletek rendbehozásával, mennyire az ügy mostani fejlődése anyagot nyújt, a többit bízni a közeljövendőre. Ezek után figyelem-ébresztéssel, néhány észrevételeket kell felhoznom. Ugymint:

1-ör. Mindenekelőtt szükség, hogy a törvényhozás a folyók rendezésének ügyét ezentul magasb szempontbul tekintse s kiemelje a provincialismus nyüge alól. Ha az ország szárazuti ösztökötteseirül már a mult országgyűlés elismerte, miszerint azokat, hogy valóban országos fejlődés eszközeivé váljanak, közvetlen az ország, t. i. törvényhozás fölügyelete alá kell vonni s kiszabadítani a provincialismus befolyása alól, mennyivel inkább áll ezen elv a folyók s hajózható tavakra nézve, mellyekkel a természet olly pazarul látta el a hazát, s mellyek az ország közlekedéseinek már csak terményeink természeténél fogva is fő fontosságú kincsei.

Idejét láttam tehát annak, hogy ezek országos köztulajdonnak világosan elismertessenek, s mint olyak minden egyes önkény ellen addig is ideiglenesen megvédessenek, mig a törvényhozásnak módja leend egész részletességben megvonni a korlátokat a magán s közhasználat módjai közt.

Nem lehet azonban a helyhatóságokat is minden figyelem nélkül hagyni; azok a vidéki érdekek képviselői, következőleg azon érdekek fölött őrködni mindig azok jogai s kötelességeihez fog tartozni. A helyhatóságok állása tehát csak annyiban változik, mennyiben az intézkedést átveszi az ország, s a folyók rendezése s a felügyelet központosítatik; de a helyhatóságoknak fenhagyatik saját vidéki érdekeikben felszólalni, azok felett folytonosan őrködni. —

2-or. A tiszavölgyi társulat pénzügyeit birói eljárásra alapítá. Igaz, hogy ez máskép a fenálló törvények értelmében nem is történhetett, mert csak így lehete a költségviselési kötelezettségnek egyesek irányában érvényességet szerezni. Ezen eljárást azonban a törvényhozásnak továbbra is megállapítani nézetem szerint gyökeres hiba volna.

Tekintsük végig a vízszabályozási költségkivetés egyes kérdéseit, avagy találunk e egyre is, melly birói ítélet tárgya lehetne? Az érdekelttség valóságát, annak mértékét mérnöki munkálat határozza meg, ez tehát ítélet tárgya nem lehet. A mérnöki adatok rendezése, azaz a rovatok meghatározása törvényhozási s nem birói feladat. —

Első tekintetre mindenki belátja, hogy a vízszabályozási költségkivetés egészen az adó természetével bir. Akár mondjuk: „az állodalom terheit mindenki viseli, ki jótéteményeiben részesül;“ akár pedig: „a vízszabályozási költségek terheit hordozza a

nyerendő haszon részese“ egyenlő elvet mondottunk ki, a nélkül, hogy az első t. i. az adó kivetését valaha bíróságra bíztuk volna, vagy annak kivetése valaha törvénykezési formákat, felperest, alperest, kifogásokat, folyamodást, fölebbvitelt, ítéletet s. a. t. megtört volna.

Szükség azért, hogy most midőn ez ügy a törvényhozás kezeibe került, visszavezetessék természetes állásába, honnan kivétel; s tárgyalassék ezentul mint közadó. T. i. a törvények által megszabott részletes utasítás s formaságok szerint polgári eljárás útján egybegyűjtetnek az adatok; a költségviselés rovatainak elveit pedig a törvényhozás állapítja meg, s ez által kiveszi azt akár egyes érdekeltnek akár a bíró önkénye alól. Legyen szabad ennek szükségét egy pár gyakorlati példával felvilágosítani:

A fenálló törvény a költségviselés kulcsául az 1840-diki X. törvényczikk. 7. §-jában:

a birtok és nyerendő haszon arányát jeleli ki. Ezen szabálynak sokan hajlandók olly magyarázatot adni, miszerint a költség kivetésében a megmentett föld természetes minőségére is legyen tekintet. Mert tagadhatlan, hogy kinek birtokán a lecsapolt mocsárbul végetlen kövérségű fekete föld emelkedik ki, nagyobb haszonban részesül, mint ki soványabb homokos földet, vagy zsombékokat nyer. Ámde miután a jó vagy rossz földnek kiszáritása épen egyenlő költségbe kerül, kérdés mi indokolja e kü-

lönböző megróvást? és ha a természeti kedvezések kiegyenlítéséhez nyulunk, aligha megállhatunk annál, hogy a völgy lakói egyedül viseljék megmentésök terheit, de bizonyosan a hegyek s magasb föld lakóit is egyenlő joggal részvétre szoríthatjuk, a természeti egyenletlenségek kiigazítása tekintetéből. — Ellenben

Vannak a Tiszavölgyön több helyeken olly emelkedett foltok, mellyek árviztül soha sem borítatnak el, de ott állnak hetekig tenger közepette s birtokosaik csak csolnakon járhatnak rájuk. Ezen szigetekcskék igaz nem tartoznak szorosan véve az ártérbe azaz az árvizborított földtér közé, s ezért eddig az árterületből kihagyattak; mégis ki tagadhatja, miszerint az árvizek meggátlásának ezek is közvetlen hasznát veszik, következöleg igazság szerint megrovandók.

Az illy kérdések körüli elvek kimondása már most kit illethet mást, mint a törvényhozást? lehet ezeket akár bíróra, akár az érdekeltekre helyesen bízni?

Sok illy természetü kérdések fordulnak elő a víszszabályozási rovatok körül. És épen azért, mivel e részben a tiszavölgyi szabályozás még kimerítő adatokat nem nyújthatott, a törvényhozás intézkedését fel kelle hagyni a jövődönök annyival is inkább, mivel az ügy mostani stadiumában ez nem sürgető szükség.

3-szor. Nem kis fontosságú kérdés a szabályozási költségek viselésére nézve a szembenlevő partok egyesítése. — Tapasztalás s számítási adatok születték azon meggyőződést hennem, hogy a vizsábályozási költségviselés körül aligha van lényegesb kérdés, s ha eleve a törvényhozás a közösvédelem elvét nem állapítja meg, több pontokon a szabályozás teljes lehetetlen, s keserűbb harcziás állapotot állít elő, mint valaha volt még. Mert ha a két külön part, mint külön érdekelttség külön védelemre utasítatik, sok helyeken a megmentési költségeket az előntött árhatár birtokosai meg nem bírják, mert meghaladja a föld mostani becsét. Azonban az egyik parton emelt töltés által a jelenlegi állapot egészen megváltozik; a folyó minden árja sokkal kisebb térre szorítva nevezetesen emelkedik, előnt eddig száraz földtéreket; szűkebb helyen sokkal rombolóbb természetet ölt magára; szóval az árviz egyik partrul leszorítva a másikon többszörözött erővel dühöng; s ezen állapotot az egyik parton emelt töltés idézi elő. — Vannak pedig pontok, hol a két-parti külön védelem költsége olly arányban áll mint 1 : 94-hez. Az a kérdés tehát, miként egyenlítés ki ezen viszony? Természetes, hogy mindenkinek joga van birtokát védelmezni, de ezt csak másnak megrontásán kívül teheti; már pedig ha egyik part töltéseket emel, míg a másik partnak helybeli körülmények miatt lehetlenné válik a véde-

lem, nemcsak hogy a védetlen part semmivé tétetik, sőt a vizár szük térre szorítván szükségkép sokkal magasbra emelkedik, mint azelőtt, s falvakat földeket elhorit, hol azelőtt soha viz nem járt. Ezt máskép kiegyenlíteni nem lehet, mint ha elv gyanánt mondatik ki előre a szembenlevő partok közös védelme. Ez annyival inkább elfogadható s egyedüli kiegyenlítési mód, mert a dolog természeténél fogva minél kiáltóbb a kétparti költségarány annál kedvezőbb lesz a kiegyenlítési közép szám.

Mi már különösen a tiszavölgyi társulat érdekében alkotandó törvényeket illeti, azok kétfélék:

Egyik része olyan, melly a vízszabályzásokról szóló általános törvények közé tartozik, s a később előterjesztendő törvényjavaslatba lesz foglalva.

Másik része tartozik azon osztályába a törvényeknek, melly a hazai közszükségek fedezéséről rendelkezendik, hova e tárgyat Ő Felségének kegykir. előadásai is sorozzák.

A kérdés ezen ágát e helyen javaslatba foglalni sem lehet, mert előbb az ország közlekedési szükségait kell számbavenni, azt helyesen sorozni s arra fordítható erővel mérlegelni, hogy e részben biztos véleményt lehessen mondani. Ezért is a később előterjesztendő törvényjavaslatban csupán annyit érintendek, miszerint közlekedés tekintetéből fontos vízszabályozásoknál az illetők az ország segélyét kérhetik, de erről a törvényhozás mindig esetenként fog rendelkezni.

Elé áll tehát az eset a Tiszavölgyre nézve külön a segélyről intézkedni az országos szükségek rovatai közt.

A segély, mit a törvényhozás a Tiszavölgy lakosainak nyújthat, kettőben áll u. m. indirect segély s tettelegess részvét a védelmi munkákban; és ez ismét kettőből áll, melly mindkettő a siker tényezője, de mellynek együtt van csak értelme, különválva nincs. T. i.

A pénz és munka - erő!

A pénzsegély iránt elengedhetlen elv a törvényhozásra nézve, hogy az egyedül jótállása nyomatékát adja meg azon kikötéssel, hogy ebből az országra semmi teher vagy kár ne háruljon. S ennek eszközésére az előterjesztendő törvényjavaslat szabályai kellő összhangzásba hozva a kivittel biztosítást adnak.

A tiszavölgyi birtokosokra nézve, kiken a törvényhozás ekkép segíteni akar, más célja nem lehet, mint hogy azok árvíz alatti mocsároktól borított birtokaikat megmentve, a költségek terheit ne csak megromlásuk nélkül megbirják, de mennyire lehet a megmentett föld biztosított s gyarapodott terményeiből fizessék le, s teherviselés közepette is emelkedjenek.

E cél elérése kettőtől függ u. m.

a) sebes sikertől s

b) a birtokosok körülményeihez alkalmazott le-
róvási rendszertől.

A sebes siker függ elegendő töke- s munkás kezeztül!

E két tényező közt első s eldöntő fontosságu a munka-erő. — A tapasztalás e tekintetben sok tanúságot nyújtott a tiszavölgyi társulat által az országnak is. — 1846-dik évi Sept. havátul 1847-dik évi November végéig 18 külön pontokon folyt a munka. A társulat a munka megindításánál azt hitte, hogy mig közinség enyhítéséül ennyi külön pontokon eloszolva élelemre nyit módot, egyszersmind nagyszerű eredményeket állithat elő, mert a szükölködők se regenként fognak tódulni a munka helyeihez. Érintkezésbe lépett az inség elhárítására kiküldött kir. biztos ő nagyméltóságával; több pontokon nagyobb mennyiségű gabnát vásároltatatt; másutt kenyérre alkut kötött; gondoskodott helyről hova a munkások az idő viszontagságai ellen vonulhassanak, tüzifárul, orvosul s fegyelem tartásáru; a munkabért az élelmi cikkek árához képest magasra szabta elannyira, hogy az alsó-szabolesi osztályban, hol vállalkozók kész töltés köb-ölére 52 ezüst kr.ért szerződtek, a társulat a napszámosoknak nyers munkáért köbölenként 1 frt 12 krt fizetett. Több pontokon a munkát vállalkozóknak adta által; körleveleket bocsátott, hatóságokhoz folyamodott, díjakat tett munkások szerzőinek. S midőn tekintelbe véve mind az idő kedvezéseit, az élelem drágaságát, a nép szükségét, azt hitte, hogy az előleges számításba vett 6—700 ezer

ezüst frt talán nem is lesz elegendő a munkások fedezésére; egész 1847-dik évben összesen mintegy 180 ezeret tudott kiadni az egyes társulatoknak, s a vidéki pénztárak még kimerülve sincsenek.

Sőt mennyire nem bir a munkabér a munkásság fölélesztésére semmi befolyással, s hogy csak az utósó inség vezeti a népet a munkához, világos abból, hogy az egész Tiszavölgyön az ondova-tapolyi osztály dolgoztatott a legcsekélyebb bérért 40 krért, s nem távol ettől a bodrogi és felső szabolcsi osztályok már 1 frtért, alább a tiszadobi 1 ft 12 krért, köb-ölét, s mégis az Ondova-Tapolc vidékén ment a munka legnagyobb erővel, s legtöbb eredménnyel, mint az alábbi kimutatásból látszik, úgy hogy az összes idei munkának jó részét az Ondovai osztályé teszi.

Vegyük már most gondolóra, hogy ha az országos közlekedési eszközök kiállítása az országgyűlés után élénkebb mozgalmat idéz elő, az országos költségén építendő utak, a folytatandó és ujon kezdendő vasutak, az árvíz által évenként szabaduló földek, naponkint több-több munkás kezeket fognak igényelni; gondoljuk hozzá még egy pár kedvező év bőségét, s biztosan állithatjuk, hogy hazánkban vagy mindennek meg kell állni, mi illyes vállalat, vagy idegeneket kell behozni, kik által ezen munkák végrehajtassanak, mert saját népünk bő esztendőben többszörözött árért sem hagyja el faluját, s minden munkáltatás lehetlenné válik.

Ezekben ugyan semmi felötlő nincs. Minden földmivelő ország hasonló állapotban volna, hazánk pedig kiválólag, hol a föld termékenysége jó időben bőségesen fedezi népünk parányi szükségait.

Belátta ezt az országos választmány, mely 1842-dik évben a folyók szabályozásának módjairul értekezve a katonaság használását foglalta törvényjavaslatba. A mult országgyűlésen munkálkodott országos választmány pedig a közmunkák egy részét szánta illy czélokra.

Egybevetve minden körülményeket világos előtem az, hogy ha a törvényhozás intézkedőleg nem lép fel, bár mennyi pénzt teremtsen a Tiszavölgy számára, évtizedek telnek el, míg a rendezési munka első stadiumán túlhaladnak. Mert ha közinség idején majd minden versenyző vállalat hiányában alig birta a társulat a mult évben harmadát az óhajtott tőkének befektetni, mi fog akkor történni, midőn az ország több pontjain nagyszerűbb vállalkozások lesznek végrehajtandók s óhajtott bő termés miatt nem is lesz szükségtül mozgatott munkát kereső ember.

Nézetem szerint tehát ezen a törvényhozás ekép segíthet:

1-ör. Az urbéri földek érdekeltségét illető szabályozási költségeket szakmány munkára változtatván, a törvényes közmunkán kívül kell az illetőknek évenkénti részletekben ledolgozni.

2-or. Az évi közmunkák negyedét minden a víz-

szabályozás által érdekelt hatóságban saját érdekelt-ségi területén teendő szabályozási munkákra át kell engedni. Ezen közmunkát azonban szakmáymunkára átváltoztatva kell kiadni, s ez bizonyos évszámra átadva, volna azon aránylagos rész mivel az ország az érdekeltek költségén emelendő töltések terheihez járulna. Természetes hogy e szakmáym meghatározását, fejenkénti kiosztását s megvétel-módját az illető hatóságok a szabályozó társulattal a nm. m. kir. helytartótanács felügyelete alatt intéznék el.

3-or. Fel kellene a hatóságokat szabadítani hogy adóbeli tartozásukat a szabályozási munkák által kényszerítőleg vehessék az illetőkön be; mindenesetre ezt is a nm. m. k. helytartótanács fölügyelete alatt.

Mi a szükséges pénzt illeti, erre a törvényhozásnak ugyszólva csak jótállási nyomatéka kell. Mert ha az alkotandó törvényekben a hypotheca és megvétel kellőleg biztosítatik egyfelől, másfelől a kivitelben minden birtokos körülményeihez mért leróvási rendszer mellett kölcsönhöz juthat, miután a szabályozási költségeknek olly biztos s a törvények által védett alapja van, kételkedni alig lehet, hogy a szükséges tőke hiányozni fog.

Itt a dolgok felvilágosítására csupán röviden érinteni akarom a kölcsönzés rendszerét is, noha ez nem a törvényhozás, hanem a végrehajtás körébe tartozik. T. i. hogy a kölcsönzés valódi jótét legyen, annak a birtokosokra nézve általános for-

mákat szabni nem lehet. Vannak vidékek s birtokosok, kikben előbb a teherviselési képességet kell kifejteni s elállítani, például a szabolcsi, zempléni, szatmári s a t. lapvidékeken, hol most egy határnak ezer holdnyi termő földéből kellene 12 s több ezer hold lápság kiszáritásának költségeit fizetni, mi a birtokosokra nézve most megbirhatlan teher. — Ezeknek néhány évig még földet nyernek, melynek jövedelmeiből fedezhetik a leróvási terheket, nyugodni kell. Természetes, hogy ez által midőn a befektetett költség évi kamatai is tőkésítetnek, a szabályzási költség is növekedik tetemesen, de ez csak így jótét s segély számukra. Ez a szabályozási költségeket holdanként 30—40 száztulival főlebb rugtatja. — Ellenben ha szerencsésb vidékeken, kedvezőbb állású birtokosoknál alkalmaztatnék ezen rendszer, csatlátlanul ezeknél ép úgy teher volna, — mire őket kényszeritni úgy sem lehet, — mint jótét a fenemlitettekre nézve. A segélyt tehát az által lehet teljesen gyakorlativá s lehetőleg valódivá tenni, ha minden birtokos saját körülményeihez képest gyámolitatik. Természetes hogy e rendszer mellett minden birtokos teljesen maga egyenlíti ki a kölcsöntár minden az általa felvett öszveg iránti kövételéseit azon föltételek szerint, a mint törleszti. — Ezen rendszer bonyodalmainak a kivitelben nincs mit félni, mert kicsinyben a tiszavölgyi társulat mostani pénzkezelése hasonló, de a bécsi, budai, po-

sonyi s a t. takarékpénztárak, mellyek annyi sok ezer betevő s kölcsönzővel leszámítolásban állnak, példát mutatnak, hogy ez nem ép olly terhes feladat.

Befejezésül a tiszaszabályozási ügyről mondotakat következő észrevételekkel rekesztem be:

1. A tiszavölgyi szabályozás mint az érdekeltek által vezetett vállalat biztosítására nézeteimet fő vonalakban e jelentés kifejti; fentartom magamnak, hogy az e részbeni teendőkről kész törvényjavaslatot nyujtsak be.

2. A tiszaszabályozás körül mennyiben az a tiszavölgyi folyók hajózási s közlekedési tekintetben országos rendezését tárgyalja, s erre megkívántató tőke, valamint

3. a társulatnak megnyitandó hitel s annak biztosítékai, végre

4. a közmunkák által vagy más módon méltányos részvéte az országnak a társulat terheiben,

Ezek mind az országos közszükségek fedezéséről szóló törvényjavaslatba tartozók, s tüzetesen csak ott tárgyalandók, itt csupán érintesebben akartam nézeteimet világosítani.

Pozsonyban Január 30kán 1848ik évben.

Gr. Széchenyi István.

Pozsonyban, nyomtatott Belnay örököseinél.

